Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 14 (12404) | 1984 чылдың январь 17, вторник | 1925 чылда үндезилеттинген. | Өртээ 3 көп.

КӨДЭЭ ИШЧИЛЕРНИҢ СОРУЛГАЛАРЫ

СЭКП ТК-ның (1983 ч.) Пленумунга СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Ю. В. Андропов мынча дээн: «Бо чылын боттандырып чоруткан хемчеглер чонну аъш-чемниң дыка хөй продуктулары-биле хандырарын элээн экижидер арганы берген. Сүттү, эътти, чуургаларны садары көвүдээн. Бо чорук ооң экижиириңге идегээр арганы берип турар. Ону чедип алырда көдээниң ишчилери мал кыштаглаашкынын, часкы тарылганы чедишкинниг эрттирери, чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, шөлдерниң болгаш фермаларның продукциязын бүдүрерин көвүдедиринге база бир базымны кылыры эргежок чугула». Совет көдээниң чедишкиннери болгаш сорулгалары бо сөстерден илдең.

Республиканың көдээ ишчилери он бирги беш чылдың үшкү, өзек чылын багай эвес дооскан. Мал ажылының продуктуларын күрүнеге садарының планнары шуптузу ажыр күүсеттинген. Продукция бүдүрериниң болгаш садарының хемчээли мурнуку чылдагызындан элээн көвүдээн. Тарааны, картофельди болгаш ногааны база хөйнү бүдүрген. Кыштаглаашкынга белеткел болгаш кыштаглаашкын база багай эвес. Ам чугула чүве—СЭКП ТК-ның эрткен Пленумунуң айтыышкынын ёзугаар — чедип алдынган темпини, ажыл-херектерде тывылган эки чүүлдерни чидирбези, боттуг эки чорудулгаларны улам идепкейлиг чорудары.

Эрткен чылын бүдүрген ажыл-херээвисти түңневишаан, кылып четтикпээн азы улуг күш үндүрер, белен эвес сорулгаларывысче кичээнгейни углаттырар ужурлуг бис. Ол сорулгаларны СЭКП ТК-ның декабрь (1983 ч.) Пленуму, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң эрткен сессиязы болгаш партияның XIX область конференциязы тодаргай айыткан. Он бирги беш чылдың дөрткү чылында республиканың көдээ ишчилери 185 муң тонна тарааны, 35 муң тонна эътти, 58,5 муң тонна сүттү, 2427 тонна арыг дүктү болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларын бүдүрер. Бир инекке онааштыр саар сүт 1300 килограмм, хойдан-на кыргыыр дүк 2,2 килограмм болур. Кыштаглаашкынны организастыг эрттирер, малдың чаш төлүн бүрүн ажаап алыр болгаш мал бажының чүзүн аайы-биле өзүлделиг болурун чедип алыр. Черчерде партия, совет, ажыл-агый болгаш хөй-нийти организациялары социалистиг чарышты бо сорулгаларны чедип алырынче углаар ужурлуг.

Көдээ ишчилерниң мурнунда салдынган сорулгаларның кол үндезини — ССРЭ-ниң Аъш-чем программазын амыдыралга боттандырары. Ол дээрге бүдүрүлгени интенсификастаарынче, ооң ажыктыын бедидеринче, эртем-техниканың чедишкиннерин болгаш мурнакчы дуржулганы база күш-ажылды организастаарының депшилгелиг аргаларын шиңгээдиринче, агроүлетпүр каттыжыышкынын хөгжүдеринче, камналганы болгаш күш-ажылдың социалистиг сагылга-чурумун быжыглаарынче угланган хемчеглер-дир.

Мурнувуста ажыл-херектер кончуг хөй, олар кижи бүрүзүнүң шудургу ажылдаарын, бедик организастыг болгаш сагылга-чурумнуг, харыысалгалыг болгаш негелделиг болурун негеп турар. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү чүгле ынчан бедик болур. Экономика база чүгле ынчан камналгалыг болур. Партия, совет, ажыл-агый болгаш хөй-нийти организациялары, коммунист бүрүзү чылдың баштайгы хүннериңден эгелээш-ле күш-ажылчы коллектив, ажылчын бүрүзүнүң кичээнгейин үениң чугула айтырыгларын шиитпирлээринче углаар, оларның ээлчег үлүүн, планныг даалгаларын долдур болгаш ажыр күүсеткен турарын чедип алыр ужурлуг. Мурнакчыларның болгаш чаартыкчыларның, социалистиг чарыштың тиилекчилериниң арга-дуржулгазын чер болганга нептередири чугула. Маңаа бир кол чүүл—чоннуң тура-соруун, идепкейин көдүрери, оларның ажылдаарынга болгаш дыштанырынга база амыдырал-чуртталгазынга таарымчалыг байдалды тургузары.

Чамдык ажылдарны эрткен чылын чедир кылып шыдаваанывысты миннир ужурлуг бис. Чүс башка онааштыр чаш төл алырының планнары күүсеттинмээн, алган чаш төл ооң мурнуку чылында турганындан-даа эвээш болган. Малдың янзы-бүрү чылдагааннардан хораар чоруу хөй болуп артпышаан. Чер болгаш мал ажылының продукциязының бот-үнези чиигевейн турар. Чер ажылында, ооң культуразын бедидеринде, суггаттыг черлер болгаш чемишчидилге ажыглалында, хөрзүн камгалалында, үрезин ажылында четпестерниң чайлаттынып турары оожум. Машина-техниканың эдилели, кадагалалы ам-даа багай. Ынчангаш чедир кылдынмаан ажылдарны болгаш четпестерни эдеринче кичээнгейни улгаттырары негеттинип турар.

Көдээ ажыл-агыйда тургустунган күчүлерни бедик дээштиг ажыглаарын хандырары, аъш-чем продуктулары-биле чонну хандырарының айтырыын долу шиитпирлээр сорулга-биле бүгү-ле курлавырларны бүрүн ажыглаары — планныг онаалдаларны болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседириниң оруу ол. Ону амыдыралга боттандырар дээш бүгү күштү мобилизастаар, социалистиг чарышты шапкынчыдар херек. Ынчан чедишкиннерниң келири чайлаш чок.

Көдээниң ажыл-ишчилери, бо чылдың планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүседир дээш демниг ажылдаалыңар! Совет Тываның 40 чылынга — шалыпчы 40 неделя!

Хойдан-на — хураган

КОДАН БҮРҮЗҮНДЕ

«Совет Тываның 40 чылынга — шалыпчы 40 неделя» деп күш-ажылчы ээлчегни эрттирер дугайында СЭКП обкомунуң шиитпирин Сүт-Хөл районнуң ажыл-агыйларының малчыннары күш-ажылчы чедишкиннер-биле уткуп турар. Районнуң ажыл-агыйларында хой оолдаашкыны түлүктээн.

«Октябрь 30 чылы» совхозтуң Дүвүрең хойжу бригадазының хоочун хойжузу Идок Монгуштуң кыштаанда бо хүннерге чедир 50 ажыг хой төрээн. Хураганнары онча-менди. Улуг сакманчы Маңмат Монгуш, комсомолчу сакманчы Рада Кара-Сал хүлээп алган хураганнарын менди доруктуруп турарлар. Кыштагда байдал таарымчалыг.

Ол-ла хойжу бригадада Данзы-Белек Монгуштуң коданында 220 хой оолдапкан. Төрүттүнген хураганнар менди доругуп турар. Сакманчылар Серен Моңгуш, Мандыкай Ондар, Борбак-Кара Ооржак 70-ден 80 чедир хураганнарны түс-түзүнда доруктуруп турар.

Хойжу Шагдыр Кууларның кыштаанда 160 хой оолдаан. Хураган бүрүзүн сакманчылар Билаа Куулар, Баякай Куулар менди өстүрүп турар. Ол ышкаш малчыннар Байлак Кууларның болгаш Бадый Кууларның кыштагларында 150 — 180 хой оолдаан. Хураганнар база-ла менди доругуп турар.

Амгы үеде совхозта хойнуң чаш төлү онча-менди алдынып турар. Мал чеми болгаш суг-биле хандырылга үзүктелиишкин чок. Ажыл-агыйның малчыннарының социалистиг чарыжының негелделерин совхозтуң дирекциязы, партком, профэвилел болгаш комсомол комитеттери ажылдап кылган. Малчыннарда сакманчыларны четчелээн. Совхозтуң мал ажылының тускай эртемниглери, лекторлар болгаш пропагандистер үнүүшкүннерни организастап турар. Автомагазинниң чолаачы садыгжызы Эрес-оол Куулар хойжуларны хүн бүрүнүң херегле барааннары-биле үзүктел чок хандырып турар. Кыштаг бүрүзүнде малчыннарга таарымчалыг байдал тургустунган.

К. МОНГУШ.

ЧАРЫШТЫ БАШТААН

«Тыва септелге-тудуг» трестиң Кызыл-Мажалыкта, Мугур-Аксында, Туранда септелге-тудуг участоктары үшкү чылды чедишкинниг доосхан болгаш дөрткү чылды эки эгелеп турар.

Кызыл-Мажалыкта участоктуң коллективи эрткен чылын 687, 6 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылып бүдүрген. Участок капитал септелгениң болгаш бодунуң күжү-биле чуртталга бажыңнарын ажыглалга кииреринин планын эрткен чылын чедишкинниг күүсеткен. Ак-Довуракта амыдырал хандырылга комбинадының дааранылга цегин алгыш тударын болгаш хеп чуур комбинатты эде тудуп, чаартырын участоктуң бригадалары доозуп хүлээткен. Ийи квартиралыг 4 чуртталга бажыңын ажыглалга кирген, ында участоктуң тудугжулары, специалистери чурттай берген. Ол участоктан Көк-Хуна Ооржактың удурткан боторулга-чарылгалыг бызаңчы бетонщиктер бригадазы «Совет Тываның 40 чылынга —шалыпчы 40 неделя» деп девизтиг социалистиг чарышта киржип эгелээн мурнакчыларның бирээзи.

Туранның септелге-тудуг участогу 686,6 муң рубльдиң ажылдарын кылып бүдүрер планныг турган, ону 701 муң рубльге чедирген. Районнуң харылзаа белдириниң бажыңын болгаш ийи-ийи квартиралыг 5 чуртталга бажыңын участок ажыглалга кирген. Ында хоочун тудугжу И. Ф. Неделинниң бригадазы эң эки көргүзүглерни чедип ап, чарышты баштап турар.

Мугур-Аксының участогу план ёзугаар ийи-ийи аал ишти чурттаар 6 бажыңны тудар турган, херек кырында 7 ындыг бажыңны тудуп дооскан. Ында Д. Б. Чүлдүмнүң мурнакчы бригадазының участогунуң нийти ажыл-херээнге кирген үлүг-хуузу эвээш эвес.

Н. ООРЖАК.

Республика типографиязының коллективи Совет Тываның 40 чылынга уткуштур бедиткен социалистиг хүлээлгелерин алган, чыл эгезинден бедик бүдүрүкчүлүг ажыл дээш социалистиг чарышты калбарткан. Октябрь 10-га чедир пландан ажыр ийи муң рубльдиң продукциязын бээрин, өөредилге номнарын парлап үндүрериниң планын июнь 1-ге чедир эки шынарлыг күүседирин, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн планнаттынганындан 2 хуу немей өстүрерин, ажыл шагының чидириглерин 30 хуу кызырарын, чаа дериг-херекселдерни чогуур хуусааларында шиңгээдирин полиграфистер хүлээнген.

«Совет Тываның 40 чылынга —шалыпчы 40 неделя» деп чарыштың түңнелдерин бригадалар аайы-биле неделя санында үндүрер.

ЧУРУКТА: (солагай талазындан) парлалга цегиниң мурнакчылары Петр Трофимович Гробёнкин, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады Зоя Михайловна Чащухина, Анна Иосифовна Носкова.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

ЧАҢГЫС ҮН-БИЛЕ ДЕПШИТКЕН

ССРЭ-ниң Дээди Совединге депутаттарга кандидаттар депшидилгези бистиң республикада уламчылавышаан.

Каа-Хемде СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг совхозтуң ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш албан-хаакчылары Ильинка суурнуң Культура бажыңынга дүүн чыглып келгеннер. Күш-ажылчы коллективтиң нийти хуралын улус депутаттарының Ильинка көдээ Совединиң күүскомунуң даргазы Н. В. Рядинских ажыткан. Ол СЭКП Каа-Хем райкомунуң бирги секретары В. А. Бакулинге сөс берген.

— Бүгү совет кижилер СЭКП ТК-ның декабрь (1983 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин, аңаа СЭКП ТК-ның Чингине секретары эш Ю. В. Андроповтуң чугаазында айтыышкыннарын болгаш түңнелдерин амыдыралга боттандырар дээш бо чылдың эгезинден бээр бүгү күженишкиннерин мөөңнээн — деп, ол чугаалаан. — Бо хүннерде бүгү совет кижилер, ооң иштинде Каа-Хемниң ишчилери — ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларны күш-ажылчы белектерлиг уткуур деп белеткенип турар.

Районнуң эрткен чылдагы чедишкиннеринге В. А. Бакулин доктаап, соңгукчуларны таныштырган. Каа-Хем 1983 чылда сүт бүдүрер планын 102,9 хуу, эътти — 89,7 хуу, дүктү — 90,4 хуу күүсеткен. Ол өрени төлээри — ишчилерниң ыдыктыг хүлээлгези болур. Республиканың юбилейи — Совет Тываның 40 чылынче чоокшулап чоруп орар үеде кижи бүрүзүнүң күженишкиннерин мөөңнеп турган салдынган сорулганы күүседириниң бүгү хемчеглерин алыр ужурлуг деп, ол чугаалаан.

Социалистиг демократия, совет соңгулда системазының дугайында ол чугаалааш, күрүне эрге-чагыргазының дээди органынга депутаттың кандидадынга ильинкажылар төлептиглерниң төлептиин депшидер дээрзинге бүзүрелин илергейлээн.

СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг совхозтуң механизастаттынган № 2 бригадазының бригадири коммунист К. И. Яковлев сөс алган. Бодунуң мурнунда кол сорулгазы — мал чеминиң белеткелин чедишкиннинг чорудар хүлээлгелиг ол коллективтиң удуртукчузу ажыл-ишчи чедишкиннеринге доктааган. Ук бригада эрткен чылын малга чем белеткээр даалгазын чедишкиннинг күүсеткен, силос салырын 150 хуу боттандырган. Ооң уламындан совхозтуң малы бо чылын хүр кыштап турар. Чедишкин дээрге, бригаданың түс-түс кежигүннериниң күш-ажылчы чедишкиннериниң түңнели болгай. Механизатор Г. В. Новиков мурнакчы ажылчыннарның бирээзи. Ол хүн үлүүн доктаамал күүседип турар. Дааңган ажылынга ээ-харыысалгалыг, шилип алган мергежилинге бердинген механизатор Г. Новиков эш-өөрүнге база хүндүткелдиг. Ынчангаш ону ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединге Бии-Хемниң № 653 соңгулда округундан депутаттың кандидадынга депшидер деп саналдыг мен дээрзин бригадир К. Яковлев чугаалаан.

— Георгий Новиков-биле кады 1971 чылдан бээр ажылдап келдивис — деп, механизатор В. Ш. Барбалдай сөс алгаш чугаалаан. — Ооң күш-ажылга ынаан тергиин эки билир мен. Ооң аңгыда сеткили база биче, эш-өөрүнге кандыг-даа дуза херек болза, чажам дивес. Ооң МТЗ-80 деп трактору кезээде белен чоруур, чүге дээрге техникага ол дыка хумагалыг кижи. Ынчангаш, бригадирививис саналын өске бүгү эш-өөрүмнүң мурнундан деткиир-дир мен.

— Бистер, Ильинка ортумак школазының башкылары нийти билиг болгаш профессионал школаның реформазының кол угланыышкыннарының дугайында СЭКП ТК-ның төлевилелин чугаалажып турар бис. Ында школачыларны күш-ажылга кижизидерниң талазы-биле тодаргай чүүлдер бар. Бригадир К. И. Яковлев-даа, Г. В. Новиков школачыларның бүдүрүлге бригадаларынга доктаамал барып, арга-сүмезин берип келген. СЭКП ТК-ның Төлевилелинде шак ындыг мурнакчылар күш-ажылга кижизидилгеге улуг салдарны чедирер дээн. Ынчангаш, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидадынга мурнакчы механизатор Г. В. Новиковту депшидер дээн саналга школа коллективиниң өмүнээзинден каттыжып тур мен—деп, Ильинка ортумак школазының башкызы Л. П. Агеева чугаалаан. Ол саналды деткивишаан, СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг совхозтуң хойжузу Е. К. Салчак мынча дээн:

— Мал ажылынга үр болбаан мен. Ынчалза-даа бистиң хоювустуң амгы байдалы эки. Кыштаглаашкынны хүр-менди эрттиреринге совхозтуң механизастаттынган бригадазының кежигүннериниң салдары улуг-дур. Мал чемин-даа олар эккээр, сугну-даа олар эккээр... Ылаңгыя тракторист Г. Новиковтуң ажылынга малчыннарның сеткили ханып турар. Ол биске чүък сөөртүп эккээринден аңгыда хөй-нийти даалгаларын —совхозтуң улусчу контроль бөлүүнүң даргазы-даа, депутат хүлээлгезин-даа күүседип келирдир. Ынчангаш ол төлептиг депутат болур дээрзинге бүзүрээр-дир мен.

Ильинкажыларның нийти хуралының протоколунда мындыг сөстер бижиттинген: «ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединге соңгулдалар талазы-биле Бии-Хемниң № 653 соңгулда округундан депутаттың кандидадынга СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг совхозтуң механизатору, СЭКП кежигүнү **Георгий Викторович Новиковту** депшидер».

* * *

Бии-Хемде «Саян» совхозтуң ажыл-ишчилериниң катташкан хуралы база дүүн болган. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединге соңгулдалар талазы-биле Бии-Хемниң № 653 соңгулда округундан депутатка кандидат депшидеринге тураскааткан хуралды совхозта партком секретары А. В. Кукарин ажыткан. Районнуң болгаш совхозтуң он бирги беш чылдың дөрткү чылында сорулгаларын болгаш СЭКП ТК-ның декабрь (1983 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырары-биле сорулгалар дугайында улус депутаттарының Бии-Хем район Совединиң күүсекчи комитединиң даргазы М. К. Дамчай чүве чугаалаан.

«Саян» совхозтуң директору В. Н. Винников сөс алган.

—ССРЭ-ниң составынга Тываның эки тура-биле каттышканының 40 чылынга уткуштур бистиң совхозтуң ажыл-ишчилери шудургу ажылдаан — деп, ол чугаалаан.— Ол чедишкиннер дээш СЭКП Бии-Хем райкомунуң, улус депутаттарының район Совединиң күүскомунуң, ВЛКСМ райкомунуң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаттывыс.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединге соңгулдалар талазы-биле Бии-Хемниң № 653 соңгулда округундан депутатка кандидат депшидилгезиниң дугайында чүве чугаалап тура, директор күрүне чагыргазының дээди органынга депутаттың кандидадынга Каа-Хемде СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг совхозтуң механизатору Г. В. Новиковту депшидерин саналдаан.

Директорнуң саналын Күш-ажылчы Алдар орденниң III чергезиниң эдилекчизи, малга чем белеткээр бригаданың бригадири А. П. Федорченко, совхозтуң сүт-бараан фермазының удуртукчузу А. И. Лошпанов олар деткээннер. Ынчангаш, ук совхозтуң ажыл-ишчилери ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединге депутаттың кандидадынга Бии-Хемниң № 653 соңгулда округундан СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг совхозтуң механизатору **Георгий Викторович Новиковту** депшидер дээш бир үн-биле бадылааннар.

* * *

Каа-Хемде «Красное знамя» совхозтуң ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш албан-хаакчылары боттарының хуралынга СЭКП-ниң XXV съездизи аттыг совхозтуң механизатору **Георгий Викторович Новиковту** ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединге депутаттың кандидадынга депшидер дээш бир үн-биле дүүн бадылааннар.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ БЕШКИ ЧЫЫЖЫНЫҢ СЕСКИ СЕССИЯЗЫНЫҢ АЖЫТТЫНАРЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң бешки чыыжының сески сессиязы 1984 чылдың январь 18-те эртенгиниң 10 шакта СЭКП Тыва обкомунуң Политчырыдыышкын бажыңынга ажыттынар.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ДОКТААМАЛ КОМИССИЯЛАРЫНЫҢ ХУРАЛДАРЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң доктаамал комиссияларының хуралдары 1984 чылдың январь 17-де эртенгиниң 10 шакта Советтер бажыңынга болур.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ДЕПУТАТТАРЫНГА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң сески сессиязынга келген депутаттарны бүрүткээри 1984 чылдың январь 16-да 14 шактан 22 шакка чедир, январь 17-де эртенгиниң 9 шактан 18 шакка чедир Советтер бажыңының 1 каъдының 107 комнатазынга болур, телефону 2-55-42. Январь 18-те депутаттарның демдеглели эртенгиниң 8 шак 30 минутада СЭКП обкомунуң Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга эгелээр.

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ТӨЛЭЭЛЕКЧИЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНИҢ ХУРАЛЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Төлээлекчилер чөвүлелиниң хуралы СЭКП обкомунуң Политчырыдыышкын бажыңынга январь 18-те 9.30 шакта болур.

ХООРАЙ СОВЕДИНИҢ ДЕПУТАТТАРЫНГА

1984 чылдың январь 21-де 10 шакта СЭКП хоорkомунуң хуралдаар залынга улус депутаттарының хоорай Совединиң сессиязы даарازында хүн айтырыглары-биле болур:

1. Кызыл хоорайның 1984 чылда экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планының бадылаары, 1983 чылда экономиктиг болгаш социал хөгжүлдениң Күрүне планының күүселдезиниң дугайында болгаш СЭКП ТК-ның декабрь (1983 ч.) Пленумунуң шиитпирлеринге дүүштүр улус депутаттарының хоорай Совединиң сорулгаларының дугайында.

2. 1984 чылда хоорай бюджедин бадылаарының дугайында болгаш 1982 чылда бюджеттиң күүселдезиниң дугайында.

АРГА-КУРЛАВЫРЛАР БАР, ОЛАРНЫ АЖЫГЛААР

Республиканың үлетпүр бүдүрүлгелериниң күш-ажылчы коллективтери СЭКП ТК-ның ноябрь (1982 ч.), июнь (1983 ч.) Пленумнарының шиитпирлерин удуртулга болдуруп ажылдааш, эрткен чылын чамдык эки түңнелдерни чедип алган. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бедээн, сагылга-чурум быжыккан болгаш ооң ачызында бүдүрүүшкүн темпилери элээн өскен. Республиканың үлетпүр бүдүрүлгелери 1983 чылдың күрүне планын продукция сайгарылгазының хемчээлиниң талазы-биле 102,5 хуу күүсеткен. Пландан ажыр 3,1 миллион рубльдиң продукциязын сайгарган.

«Тыва даг-дүгү» комбинат, Тываның электри четкилери, сүт комбинады, Кызылдың түүйбу заводу болгаш өске-даа чамдык бүдүрүлгелер эрткен чылын эки ажылдаан.

Продукция сайгарарының планнарын бүгү районнар долузу-биле күүсеткен.

Ажыл-чорудулгазын нормативтиг арыг продукцияже шилчиткен бүдүрүлгелер ол талазы-биле планын 106,5 хуу күүсеткен.

Үлетпүр бүдүрүүшкүнүнүң хемчээли чылда 2 хуу өскен, а нийтизи-биле беш чылдың эрткен үш чылында 4,9 хуу болуп турар. Чоннуң херeглел барааннарын бүдүрери нийтизи-биле бүдүн чылда 77 миллион рубль түңнүг болган.

1983 чылда пландан ажыр хөй хөмүр-дашты, эжик блоктарын, сорттуг даг-дүгүн, дилиг материалдарын, эътти, колбаса кылыгларын, саржагны, чалаң сүт продуктуларын, далганны, ээзирпес суксуннарны бүдүрген.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планы 103,3 хуу күүсеттинген. Ооң мурнунда чылдыы-биле деңнээрге, бир кижиге онааштыр барааннығ продукция бүдүрери 2,3 хуу өскен, а 1980 чылдыы-биле деңнээрге, 6,9 хуу өскен. Үлетпүр продукциязының бүгү немей өзүлдези күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң өзүлдезиниң күсели-биле чедип алдынган. Беш чылдың үш чылының продукция бүдүрериниң болгаш сайгарарының, а ол ышкаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планныг көргүзүглери күүсеттинген.

Ынчалзажок үлетпүр бүдүрүлгелериниң ажылында улуг четпестер ам-даа барын чыл түңнелиниде демдеглээри чугула. Нийтизи-биле кол көргүзүглер аайы-биле планныг даалгалар күүсеттинзе-даа, элээн хөй бүдүрүлгелер доктааткан планныг даалгаларын күүсетпейн, продукция бүдүрериниң даалгаларын кудулаткан, продукциязының шынары багай бооп турары ам-даа ховар эвес.

17 бүдүрүлге продукция бүдүрериниң хемчээлиниң планын күсетпээн, ооң хараазы-биле 1 миллион хире рубльдиң барааны чедир бердинмээн. 18 бүдүрүлге керээлер, чагыглар-биле продукция бээриниң планын боттандырбаан, керээ ёзугаар 3,8 миллион рубльдиң продукциязын чедир бербээн. 20 бүдүрүлге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планын күүсетпээн.

Шынарның дээди категориязының продукциязын чүгле чаңгыс дааранылга фабриказы бүдүрүп турар. Республиканың садыг инспекциязының эргелели болгаш күрстандарттар талазы-биле хайгаарал лабораториязы дааранылга фабриказының, сүт комбинадының, алгы заводунуң, Чадааның, Ак-Довурактың, Кызылдың хлеб заводтарынга, пиво заводунга, Кызылдың эът комбинадынга, түүйбу заводунга хыналдалар үезинде продукцияның чамдык хевирлерин брактаан.

Бүдүрүлгениң күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар талазы-биле ажылдар боттанып келзе-даа, ажыл шагының чидирии элээн хөй бүдүрүлгелерде улуг боор артпышаан. Ажылдан үнер-кирер чорук ам-даа улуг.

Беш чылдың дөрткү чылы бистиң республикага онзагай чыл. Тываның Совет Эвилелинге составынга эки тура-биле каттыжып киргениниң 40 чылын демдеглээр дээш аңаа уткуштур 40 шалыпчы неделяны күш-ажылчы коллективтер эгелээн. Ынчангаш чылдың эгезинден шалыпчы ажылдаары, бүгү арга-курлавырларны ажыглап, планныг даалгаларны болгаш социалистиг хүлээлгелерни чүгле күүседир эвес, а харын хуусаадан эрте ажыр күүседир дээш бүгү күштү мөөңнээри чугула.

Допчулалды республиканың Статистика эргелелиниң специалистери белеткээн.

Республиканың
үлетпүрү
1983 чылда

Тувинская республиканская БИБЛИОТЕКА им. А. С. Пушкина

Нер-чер Советтеринде

Адыр бүрүзүн анализтээн

Улус ажыл-агыйының планныг даалгаларын чедишкинниг күүседир, күрүне мурнунга өрелиг артпас дээш бүдүрүлгелер, организациялар, совхозтар ажыл-ишти канчаар сайгара тургусса чогуурул дээн айтырыгны Самагалдай кодээ Совединиң сессиязынга чугаалашкан.

Кодээ Советтиң девискээринде турар бүдүрүлгелерниң хөй кезии эрткен чылдың планын күүседипкен. Ылаңгыя Тес-Хем ыяш ажыл-агыйы планын 108,4 хуу, орук-тудуг участогу — 100 хуу, аңныыр-тывыыш ажыл-агыйы — 107,4 хуу. Сельхозтехника каттыжыышкыны — 104,2 хуу күүсеткилээн.

Ындыг-даа болза садыг хандырылгазында болгаш ниитиниң чемненилгезинде четпестерге депутаттар доктааганнар. Чоннуң хүн бүрү хереглел бараанныры болганчок үзүктели бээр, аъш-чемниң шынары куду болгулаар таварылгалар ам-даа бар. Ону болдурбас талазы-биле чамдык хемчеглер алдынып турза-даа, ниитизи-биле байдал черле дээредевейн турар.

Соңгукчуларның чагыглары-биле холбашкан ажылдарның күүселдезинче өнза кичээнгей салдынган. Кирген чагыгларның барык шуптузу күүсеттинген. Ынчалзажок, күүседири бедүүн-даа болза, эргежок чугула чамдык чагыглар боттанмаан дээрзин депутаттар шүгүмчүлээннер. Чижээ, Дружба, Шумовтар болгаш Советская кудумчуларынга уруглар ойнаар шөлчүгештер мынчага кылдынмаан.

Ниитиниң корум-чурумун быжыглаар талазы-биле алдынып турар хемчеглерни база чугаалашкан. Улусчу дружинниктер, профилактика чөвүлелдери сөөлгү үеде ажылын экижиткен. Ооң уламындан кем-херек үүлгедир чоруктар кызырылган. Уругларының өөредилгезинче сагыш салбас, арага-дарыга сундулуг өг-бүлелер-биле тодаргай ажылдарны кылып чорутса-даа, чамдыктары ам-даа эрги «чаңын» салбайн турар. Оларны эде кижизидери-биле холбашкан хемчеглерни ажылдап кылган.

М. ТИРЧИН.
Тес-Хем район.

ЧҮСТЕН-НЕ 110-НУ

Өвүрнүң «Торгалыг» совхозтуң Кадый-Бажы хойжу бригадазындан аныяк малчыннар Александр Санчат-оол биле Зоя Шивит-Доржунуң өг-бүлези «Совет Тываның 40 чылынга—шалыпчы 40 неделя» деп девизтиг чарышка киржирин шиитпирлээш, төрүүр 100 баш хойдан-на 110-дан эвээш эвес хураганны олар алырын хүлээнген.

Олар бо кыжын 370 баш аныяк хойну Оргу-Шөлде кыштадып турар. Чайын боттарының белеткээни 15 тонна сигенни кыштаанда чедирип, сарааттаан, 10 тонна өдекти кургадып болген.

Аныяк коммунист кадарчы А. Санчат-оол эрткен чылын 100 баштан-на 103 хураганны, хойдан-на 2,5 килогр. мм дүктү алган.

М. МАДОН.

БРИГАДА КЕРЭЭЗИН—ОРУК ТУДУУНГА

Бригада керээзи-биле ажылдаар аргаже «Тыва автоорук» эргелелиниң орук тудуп турар организацияларының хөй кезии шилчээн. Бо депшилгелиг арга-биле бот-орулга-чарылгалыг 19 бригада, 1 участок ажылдап турар. Үстүнде бригадалар 8 миллион ажыг рубльдиң ажылдарын кылган. Бо дээрге тудуг-монтаж ажылдарының барык чартыындан хөй кезии болур. Бригада керээзинче шилчээн бригадаларның шуптузу чыл планын эрте күүсеткен.

1981—1982 чылдарда эргелел бригада керээзинче шилчииринче белеткел ажылдарын чоруткан. Күш-ажыл болгаш шалың килдизи Алтайның, Владимир областың болгаш өске-даа черлерниң бүдүрүлгелериниң дуржулгазын база методиктиг сүмелерни өөренип көргеш, орук-септелге-тудуг организацияларынга бо арганы ажыглаары чугула деп түңнелди үндүрген. Эргелелде тургустунган бригада керээзин нептередир талазы-биле тускай ажылчын бөлүктү тургускан. Ол бөлүк бот-орулга-чарылгалыг бригадаларның кылыр ажылдарының өртээн санаарынга, шалыңның калькуляциязын тургузарынга, керээлер ажылдап кылырынга тус-тус бригадаларга дузалажып турар.

Чыл санында начальниктер-биле, кол инженерлер-биле болгаш бригадирлер-биле бригада керээзиниң талазы-биле семинарларны чорудуп турган бис. Эмир чылдың төнчүзүнде болган семинарга чыгдынган дуржулганы мөөңнээриниң, ажыглаттынмайн турар курлавырларны дилеп тыварының болгаш мооң соңгаарты сорулгаларының дугайында чугаа болган.

Михаил Монгушович Баирның удурткан № 2 орук-тудуг участогу Эрзин — Нарын аразында 13 километр узун орукту эки шынарлыг кылган. Орук тудуунуң шынарын Г. А. Масловтуң участогу экижиткен. Участок Элегес хемни кежир көвүрүгнү «тергиин» деп демдекке дужааган. Өске-даа участоктар эмир чылын күжениишкинниг ажылдаан.

Бо чылын бригада керээзинче ийи бот-орулга-чарылгалыг участоктарны шилчидер. Чолаачылар биле орукчулардан тургустунган тускай үш бригаданы организастаары көрдүнген. Ынчангаш ниитизи-биле 18 бригада, 2 участок бригада керээзи-биле ажылдаар. Бригадалар 9,5 миллион рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылыр азы эргелелдиң ниити планының 62 хуузу оларга онаажыр. Ажылчыннарның чартык кезии бо бригадаларга мөөңнеттинер. Оларның саны 700 кижи чедер.

Ажыглалга киирер тудугларда чүгле бригада керээзи-биле ажылдап турар участоктарны быжыглаан. Ак-Довурактың болгаш Абазаның орук септелге-тудуг участоктары оруктуң кышкы ажаалдазында быжыглаттынган. Бо ийи бригада оруктуң берге участоктарында арыглал ажылдарын эки чорудуп турар. Ак-Довурак — Абаза оруунуң 76 болгаш 100 километриниң арт кырында харны олар аштап, орук шимчээшкининиң айыыл чок чоруун боттандырган. Чедишкинниг ажылдаарынга база бригада керээзи дузалаан.

Оруктуң кышкы ажаалдазын болгаш агар септелгезин кылыр 5 бот-орулга-чарылгалыг бригадаларны тургузар. Бо чорук ажылдың экижиринге улуг салдарлыг дээрзи чугаажок.

Орук тудуунга бригада керээзин ажыглап болуруң, ооң күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринге улуг үлүүн эрткен чылдың көргүзүглери бадыткап турар. Эргелел чыл планын эрте күүсеткен. Ажыл шагының чидирии эвээжээн болгаш күш-ажылдың сагылга-чуруму быжыккан. Бригада керээзинче шилчээн коллективтерде прогулдар саны өске чылдарга деңнээрге кызырылган.

Бригада керээзи күш-ажылчы коллективтиң бот-тускайлаң чоруу-биле чергелештир план талазы-биле төнчүткен удуртулганы күштелдирерин негээр. Борта шалың ажылдың төнчү көргүзүглеринден хамааржыр. Ынчангаш бо арга ажылчын бүрүзүнүң, коллектив бүрүзүнүң күрүне планын күүседир херекке харысалгазын бедидер.

Керээлиг ажылды шапкынчыдарынга инженер-техниктиг ажылдакчыларның киржилгезин күштелдирери чугула. План, күш-ажыл болгаш шалың килдистери бот-орулга-чарылгалыг бригаданың планын тургусчур болгаш ооң күүселдезин контрольдаар хүлээлгелиг. Бригадаларның планынга бүдүрүлгениң хемчээли, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү, ажылчын күш, шалың болгаш ажылдың шынары кирер.

«Тыва автоорук» эргелелиниң күш-ажылчы коллективтеринге бригада керээзиниң ужур-дузазының дугайында хуралдарны каш удаа эрттирген. Орукчулар чаа арга биле ажылдаарын ажыктыг деп көрүп турарлар.

Совет Тываның 40 чыл оюн күш-ажылчы чедиишкиннер-биле уткуур сорулганы бүгү керээлиг бригадалар салган ажылдап турар. Бригада керээзин орук тудуунга ажыглаар аргалар бар. Ону шапкынчыдарынче бүгү күштү мөөңнээри эргежок чугула болуп турар.

Т. ДРУЖИНИНА,
«Тыва автооруу» эргелелинде күш-ажыл болгаш шалың килдизиниң начальниги.

Херээженнер чөвүлелдеринде

АГИТКВАРТИРАЛАР ДАМЧЫШТЫР

«Кара-Хөл» совхозта херээженнер чөвүлели он бир кижи составтыг. Олар тус-туста ажыл хуваалдалыг, партком-биле дугурушкаш, бадылаан план ёзугаар ажылдап турар.

Совет Тываның 40 чылын төлептиг уткуур дээш ажылды чөвүлел организастап, агитквартираларга кол даянып, херээженнерниң күш-ажылчы болгаш хөй-ниитичи идепкейин бедидип турар. Суурда он беш, кодээ малчыннарда үш агитквартираны тургускан. Суурда агитквартиралар малчыннар коданнарын хуваажып алгаш, шеф дузазын чедирип келгеннер. Туралыгда, Сукпакта, кадарчылар А. Ажыкаа, Х. Күнзеңмаа, Ш. Дадар-оол оларның, Даспыда өшкү кадарчыларының бажыңнарын чугайлап, чылыглап бергеннер. Аңаа агитквартиралар даргалары Х. Сендеш, Ч. Чечек олар идепкейлиг киришкеннер.

Херээженнер совхоз бүдүрүлгезинде идепкейлиг күш болуп турар. Оларның иштинде эрткен ажыл-агый чылын эки көргүзүглерлиг дооскан мурнакчылар хөй. Чижээ, хойжулар А. Чыпсың, К. Сенден, У. Калин-оол, сарлык кадарчылары эштер Болат, Долзат олар төрүүр чүс башка онааштыр 90—100 хураганны, 85—90 бызааны камгалап ап, совхоз дирекциязының, партия болгаш профэвилел комитеттериниң хүндүлел бижии база өртектиг чүүлдер-биле шаңнаткан. Ч. Чылбак удурткан херээженнер звенозу чайын мал чеми белеткээр планын ажыр күүсеткен, кышкы үеде мал кыштаглаашкынын хүр-менди эрттиреринге үлүүн киирип турар.

Амгы үеде малчын херээженнерни экономиктиг өөредилгеге киириштирер, уруг-дарыг кижизидилгезин экижидер, школа-биле харылзааны быжыглаарынче угланган элээн ажылды херээженнер чөвүлели чорудуп турар. Ол ышкаш Совет Тываның 40 чылынга тураскааткан бот-тывынгыр уран чүүл ажылынче чонну эвилелдээр, ылангыя национал хөгжүм херекселдери-биле тыва аялгаларны күүседирин организастаар. Национал херекселдер кылыр уран-шевер мастер, хоочун коммунист Кужугет Балгаң-биле дугуржуп, херээженнер чөвүлели бо ажылды чорудуп турар.

Х. САМДАНЧАП.
Бай-Тайга район.

ХӨЙ-НИИТИ-БИЛЕ

Совет Тываның 40 чыл болур оюнга уткуштур политмассалыг ажылды «Шекпээр» совхозта херээженнер чөвүлели план ёзугаар чорудуп турар. Лекция, беседаларны, хоочуннар болгаш мурнакчылар-биле ужуражылгаларны, номчулга конференцияларын эрттирип турар.

Юбилейге тураскааткан кежээлерни агитквартиралар Биче-Тейниң Культура бажыңынга эрттирген. «Хаяа» агитквартираның активчилериниң кежээни эрттиргени организастыг, уткашынарлыг болган. Аңаа совхозтуң кол инженери М. Сарыглар ажыл-агыйның дөртен чыл иштинде хөгжүлдезиниң дугайында лекция кылган. Ооң соонда солун концерт, аттракцион, национал оюннарны чыылганнар ойнап, солун концертти көргеннер. Бот-тывынгыр уран чүүлдүң идепкейлиг киржикчилери Д. Күжүгет, Б. Саая оларның ырлааның, А. Монгуштуң сыгыдын чон сонуургаан.

«Челээш» агитквартира күш-ажылдың хоочуну К. Т. Ооржак-биле ужуражылганы эрттирген. Совхозтуң хөгжүлдезин ол чижектер-биле чугаалап берген. Агитквартира концертти, оюннарны база организастаан.

«Аян» агитквартираның активчилери кежээни база эки белеткелдиг эрттирип, «Шаандагы болгаш амгы Тыва» деп темага беседаны организастаан.

Совхозта хөй-ниити организацияларының активчилери, агитатор башкылар, кодээ Совет депутаттары дыштаныылга кежээлерин организастаарынга, ССРЭ-ниң Дээди Совединге ам болур соңгулдаларга белеткел ажылдарынга идепкейлиг киржип турар.

Б. БАГЫТ-ООЛ.
Барыын-Хемчик район.

ТҮҢНЕП ТУРА

Эрзин районнуң ажыл-агыйларында, күш-ажылчы коллективтеринде херээженнер чөвүлелдери хөй талалыг ажылды чорудуп турарын районнуң херээженнер конференциязынга түңнээн.

Херээженнерни күш-ажылга болгаш хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиг киириштирер, чон ортузунга кижизидилге ажылын, ужуражылгаларны, лекция болгаш беседаларны организастаар талазы-биле чер-черде чоруткан ажыл-херектер хөй. Районнуң херээженнери тайбың дээш демиселге үнүн кадып, эрткен чылдың төнчүзүнде бир муң рубльди Тайбың фондузунче шилчиткеннер. Ие, чаштың кадыын камгалаарынче угланган ажылдарны чөвүлелдер идепкейжиткен. Районнуң улуг эмчизи Б. И. Эренчин, Нарында участок эмчизи Т. Д. Сактаагай медицина темазынга, активчилер Е. О. Дамба, О. Х. Ондар, В. К. Кенден, Ч. А. Саая, өскелер-даа янзы-бүрү темаларга лекция, беседаларны эрттиргеннер. Суурларга дузалал ажыл-агыйның сайзырадыр, хаван, дагаа, ногаа өстүрер талазы-биле ажылдарны чөвүлелдер организастаан.

1983 чылда районда херээженнер чөвүлелдериниң аразында социалистиг чарышка «Чаа орук» совхозта херээженнер чөвүлели бирги черни ап, 50 рубль болгаш бирги чергениң дипломуу-биле шаңнаткан. Ийиги черни «Нарын» совхозта херээженнер чөвүлели ээлээш, ийиги чергениң дипломун база акша шаңналын алган. Бо ажыл-агыйларда херээженнерниң совхоз бүдүрүлгезинге киржилгези идепкейлиг. «Чаа орукта» А. Дамчай, А. Севилбаа олар эрткен чылын төрүүр чүс хойдан 90—100 хураганны камгалап ап, өстүрген. Амгы үеде оларның малы хүр-чаагай. «Нарын» совхозтуң № 2 хойжу бригадазының херээженнери районда эки түңнелдерлиг. Бригада эрткен чылын төрүүр чүс хойдан 91 хураганны камгалап ап, бир хойга онааштыр 2,1 кг дүктү кыргып, мал бажын өстүрериниң планын күүсеткен.

Амгы үеде херээженнер чөвүлелдери суур чаагайжыдылгазының талазы-биле ажылдарже кичээнгей салып, бо чылын аңаа херээженнерни идепкейлиг киириштирер. Суур бүрүзүн чаагайжыдар, үлегерлиг, корум-чурумнуг суур дээш чарышка агитквартира бүрүзү киржир сорулга салдынган.

Б. КЫРГЫС,
кодээ бижикчи.
Эрзин район.

* * *

Пролетар соңгулда округунуң девискээринде И. А. Лихачёв аттыг Москваның автомобиль заводунуң коллективи ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар чылын шалыпчы күш-ажыл-биле демдеглээр дээш чаа, бедик сорулгаларны бодунуң мурнунга салган.

Автозаводчулар дизель моторлуг чаа чүък автомобилин чогуур хуусаазында бүдүрери-биле эртем-техниктиг депшилгениң темпилерин дүргедедириниң үндезининге бүдүрүлгениң ажыктыын бедидер талазы-биле планнарны боттандырарынче кирген.

Бригадаларның бот-орулга-чарылгалыг ажылын калбартып, бүдүрүлге күчүлерин долузу-биле ажыглап тургаш, продукцияның бот-үнезин чиигедирин чедип алыр деп олар шиитпирлээн. Он бирги беш чылдың эгезинден бээр зилчилер элээн каш муң чүък автомобильдерин болгаш бажыңга ажыглаар барык үш муң соодукчуларны пландан ажыр бүдүрген.

ЧУРУКТА: эптеп кылыр кол конвейер.

В. СОБОЛЕВТИҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохроникасы.

* * *

Комсомолчу Кара-Сал Мерген—дузалакчы кадарчы. Ол хөй кадарарда инчеен дергилээш чоруптар. Чөөн-Хемчикте СЭНП-ниң XXII съездизи аттыг совхозта өзүп орар хойжуларның бирээзи ол.

Коданның улуг кадарчызы—Виктор Ондар. Ооң коданында үш чүс ажыг хойнуң деӊ кезии бо хүннерде оолдапкан, хураганнары менди. Маңаа Кара-Сал Мергенниң киирген үлүү эвээш эвес.

ЧУРУКТА: комсомолчу хойжу Кара-Сал Мерген.
Ю. КОСАРЬКОВТУҢ фотозу.

МАРТТЫҢ ҮЛҮҮНДЕ

Валентина Александровна Похабова бүдүрүлгеде хоочуннарның бирээзи. Ол — дагдыныкчы. Валентина Александровнаның байлак арга-дуржулгазындан өөренип алган аныяктар бо хүннерде ооң-биле кады даараныып, чагыг ёзугаар эрги хепти септеп, эде даарап турар.

Районнуң амыдырал хандырылга бүдүрүлге эргелелиниң мурнакчыларының аразында ооң ады база бар. Мурнакчы даараныкчы мастер эрткен чылда алган хууда планныг онаалдазын хуусаадан эрте 120 хуу күүсеткен. В. А. Похабованың күш-ажылчы календарында бо хүннерде— март ай.

Бистиң корр.

Дузалал ажыл-агыйы—ниитиге ажыктыг

ЧУГУЛАЛАП КӨРГЕН

Бай-Тал кодээ Совединиң девискээринде чоннуң хуузунда дузалал ажыл-агыйының хөгжээни сөөлгү чылдарда көскү. «Бай-Тал» совхозтуң ажылчыннары, специалистери, башкылар дузалал ажыл-агыйынга мал-маган тудуп, ногаа, картофель тарып өстүрерин чугулалап көрүп турарлар. Ооң ажыын өг-бүле бүрүзү эки билир апарган деп чугаалап болур.

Совхозтуң дирекциязы, кодээ Советтиң күүскому дузалал ажыл-агыйы тудуп турар өг-бүлелерге дузалажыр айтырыгны багай эвес тургускан. Суурнуң чурттакчыларының хууда малынга сиген белеткеп алыр черлерни тускайлаан, кажаа-херим септээринге херек тудуг материалдары-биле хандырар айтырыг база багай эвес тургустунган. Ооң-биле совхоз төвүнде ажыглалга кирип турар чуртталга бажыңнарын чанында инек кажаазы-биле кады тудуп турары эки. Ындыг төлевилел-биле туттунган чуртталга бажыңнары совхозта чыл санында немежип турар болгаш суурувусту улам аян-шинчилиг болдурган. Чоннуң дузалал ажыл-агыйын хөгжүдеринге эптиг байдалды тургузуп турары бисте ниитизи-биле багай эвес. Чон база дузалал ажыл-агыйының ажыын билип эгелээн, өг-бүлениң ажыглалындан артыкшылдыын олар күрүнеге дужаап турар.

Кодээ Советтиң девискээринде чамдык өг-бүлелерниң мал-маганының санынче, оларны кайда, канчаар тудуп турарынче Советтиң күүскому кичээнгей угландырза чүл деп бодал бар. Ооң-биле кады хамаатыларның мал-маганын оорлаар чоруктар-биле демиселди күштелдирер хемчеглерни улам шыңгыыратса деп күзээр бис.

Х. КАРА-ООЛ.
Бай-Тайга район.

Шүгүмчүлелдиг чагаалар

ОЛУТПАЙ ПОЧТАЧЫЛАР

«Ынча дидир,
мынча дидир.
Ында дидир,
мында дидир»

деп дамчыыр чугаага бистиң үениң кижилери бүзүревестээн. Ам хоорайлар, суурлар чурттакчылары хамаанчок, ырак-узак турлагларда малчын аалдарының кыштагларында Ильичиниң лампочкалары чайнап, малчыннар ак-көк экрандан делегейде болуушкуннарны ол-ла хүнүнде көрүп, радиодан дыңнап, солун, сеткүүлдерден номчуп орар апарган. Ак, Алаштың малчыннарынче машина-техника үргүлчү чоруп, өй-өйлеп районнуң совхозтарының удуртукчулары, мал ажылының специалистери аалдарны эргип, кезип чоруп турар.

Олар келгеш ажыл-агыйкы чугула айтырыгларны ой-шаанда үзе шиитпирлеп, малчыннарга боттуг дузаны чедирип, оларның ажыл-амыдыралынче кичээнгейни салып-даа турар. Ынчалза-даа малчыннарга почта чедирилгезиниң дугайында айтырыгны черле мынчага чедир үзе шиитпирлеп чадашкан. Дөмей-ле кээр эвес. Келзе-даа айда бир-ийи катап алырга бүдүн чүък боор. «Шекпээр», «Дөң-Терезин» совхозтарының почтачылары хүнкүң-не совхоз төвүнге келген почтаны хүлээп алгаш, солуннарны, журналдарны, чагааларны, харын-даа телеграмманы безин саададып, бажыңнарынга кыштаглар аайы-биле оваалай чыып орар. Ооң дуу болган чорумалдардан ол бүгүнү чорударга, малчыннарның чагыдылгазы аалдар кезип, «аян-чорук» кылып чорааш, чедери-даа бар, четпези-даа бар.

«Дөң-Терезин» совхозтуң сарлыкчылары Сереэдар Ооржак, Серекей Монгуш, район Совединиң депутаты аныяк малчын Борис Ооржак, «Шекпээр» совхозтуң сарлыкчызы коммунист Спайт Ооржак болгаш өскелер-даа солун, сеткүүл келбезинге аажок хомудап орарлар. Малчыннар-биле делегейде амгы душкуурлуг байдал дугайын база чуртта болуушкуннар дугайын чугаалажырывыска черле сөөлгү чартык айда кайда чүү болуп турарын билбес болду. Оларга агитаторлар, политинформаторлар барбайн турар.

—Солунну совхозтуң бухгалтериязы чагыдып каар. Ол харын эки-дир. Ынчаарга ону чедирип берип шыдавас, почтачы бажыңынга бөлүп, айда бир-ийи катап чорутса чорудар, шалыңын ап орар-дыр —деп малчыннар чөптүг-биле хомудап турар.

Барыын-Хемчик районнуң ажыл-ишчилери, республиканың ажылчы чоннары-биле бир дөмей ол ышкаш ырак-узак, кадыр-берт оруктуг Ак, Алаштың малчыннары, Тываның ССР Эвилелинге эки тура-биле каттышканындан бээр 40 чыл болур оюн төлептиг уткуур дээш, 1983-1984 чылдың кыжындан малды хүр ажырар, ооң чаш төлүн менди камгалап алыр дээш шудургу ажылдап турарлар. Бо харысалгалыг үеде оларның ажыл-амыдыралынче кичээнгейни салып, ылаңгыя Ак, Алашта сарлык, өшкү кадарчыларынче районнуң совхозтарының удуртукчулары чогуур кичээнгейни салыр ужурлуг.

Ш. КУУЛАР.

ШЫҢГЫЫРАДЫР ХЕРЕК

Тожу районда «Тоора-Хем», «Май 1» совхозтарда иви малдың баш саны өзерден чыл санында эвээжеп турар. Ооң чылдагааны чүдел? Малчыннарның ээ-харысалга чогуйда. Одар-белчиирин шын шилип албайн турарында. Ылаңгыя «Май 1» совхозтуң ивизи чылдан чылче өлүр, чидери көвүдеп, ажыл-агыйга улуг когарадды чедирип келди. Ооң-биле чергелештир сөөлгү 2—3 чылдарда иви фермаларының девискээринде адыг, бөрү араатаннар база көвүдээн. Ол араатаннар-биле фермаларының бригадирлери кадарчыларын организастап алгаш, демиселди чорутпайн турар. Кышкы үеде бөрүлерни капканнаар, хоранаар, организастыг аглаашкынны чорудар, бедик-бедик черлерден бөрүнү кедеп, манап тургаш, өлүрер аргаларны ажыглавайн турар.

Хамык чылдагааны ол араатаннарже чүүй каап болбас. Малчыннарның онаашкан ажылынга ээ-харысалга чогундан, малын дүн-хүн чок кадарбайн сула салыпканындан хорамча хөй болуп турар-дыр. Иви кададын чүге ээлчеглиг кылып болбазыл? Ол ышкаш малчын кижиниң харысалгазын бедидип, олардан негелдени шыңгыырадыр херек. Ол малдарны чер кезидип ыратпас дизе, коданга хөй дусту белеткеп, коданга чаңчыктырары чугула. Ол дээрге дуска кончуг ынак мал. Иви малды малдадырда аныяк, эрес-кежээ, дидим, кашпагай аныяктарны чорудуп, өөредир херек.

Иви мал апрель ортадан июнь ортанга чедир төрүүр. Ол үелерде коданнарның аразын элээн ырадыр тургузар болза эки деп бодаар мен. Чаңгыс черге хөй малды тургузарга, ол черниң одары чедишпейн баар. Иви анайлары төрүттүнгеш, 10 хонган соонда оъттай бээр. Хөй мал баскан, багай шулуң чиггеш анайлар ижин-шөйүндү аарыгларындан аарып болур. Арыг шулунну белеткеп, анайларны чемгерери херек. Оларның чыдар черин кургаглаар. Бир эвес ынчанмас болза, ол база-ла хоралыг.

Ивиниң массалыг оолдаашкынының үезинде мал эмчилери коданга доктаамал турар болза эки. А бисте ындыг эвес. Төрүүр мындыларны баглап, туда төрүдери ажыктыг. Ынчан агым хемнер унундан ырады кадарары чугула. Анайлар иелерни эдерип чорааш, суг кежип тургаш, сугга дүжүп болур. Ындыг таварылгалар база хөй болгулаар.

Чылдың дөрт эргилдезинде одар-белчиирни таарыштырып, оъттуг, суглуг черлерни шилип алыр апаар. Төрүүр ивилерден чарыларны, бир харлыг деңгүрлерни аңгылап үзер. Оларны хөйнү өстүрер болза, аңнаарынга болгаш транспортка ажыктыг.

Ол малдың бүдүрүкчү эдерлерин совхозтар аразынга солуштурар, азы өске черлерден садып ап, ажыглаар болза, эки деп бодаар мен. Ынчанмас болза, уксаа, салгал өзүлдезинге багай болур. Эдержилгезин организастаарда бүдүрүкчүлерни баглап, суггарып, дус болгаш өске-даа чемнер-биле чемгерип, чогуур хуусааларында организастаары чугула.

Күрүнеге дужаап турар ивилерни тускай коданнарга үзүп, семиртилгеге тургуспайн, чиик деңзилиг малдарны дужаап турар. Оорга-дөжүн дыштандырар, оъткарар, суггарар ажылды суларадыр, камнавас чоруктар бар.

Иви малды өстүрер, ооң баш санын көвүдедир талазы-биле ажылды шыңгыырадыр херек.

В. ХҮГБЕК.

ШКОЛА КАНДЫГ БОЛУР УЖУРЛУГУЛ

СЭКП ТК-ның төлевилелин чугаалажып тур бис

ЭКЗАМЕН ХЕРЕК

Школа реформазының төлевилели үнериниң ырак мурнунда-ла бистиң башкылар коллективи чаартылганың кандыг янзылыг болуруунуң дугайын, албан ёзузу-биле эвес-даа болза, чугаалажы бергенинде ужур-ла бар. Мооң мурнунда өөредилге чылында школа директорунуң класстан дашкаар ажылдар талазы-биле оралакчызынга чаа томуйлаткан комсомолчу башкы Вера Октябровна Оюн ажылдап эгелээн турган. Коллективте хоочун башкыларның арга-сүмези-биле, депшилгелиг арга-дуржулгадан үлегерлеп турган, аныяк удуртукчу школачыларны кижизидерниң системалыг аргазын дилеп эгелээн. Ол дуржулга элээн чедимчелиг болуп турарын өөредилге чылының эрткен чартыы бадыткап турар.

Бо чылын ук башкы бүдүн ийи улдунда улаштыр чаңгыс-даа өөредилге неделязы анаа-ла ала-чайгаарлаашкынныг, эреңгей, үүрмек ажылдар-биле эртпес кылдыр, ыяк планнааш, педчөвүлелге бадыладып алган. Неделя бүрүзү тускай темалыг, ону харылаар кижилерлиг, өөреникчилерниң бот-башкарылгалыг болгаш хөй-нийти активинден тургустунган дузалакчыларлыг кылдыр белеткээн. Сентябрь айда дүжүт болгаш эрге-хоойлу неделялары солун, кижизидикчи утка-шынарлыг эрткен. Аңаа уруглар тус-тус класстарынга улуг улустуң бүдүрүкчү күш-ажылынга боттарының киириштирип турар үлүүн түңнеп, корум-чурум сагылгазының дугайында, эрге-хоойлуга хамаарышкан диспуттарны, класс шактарын, пионерли чыыштарны эрттирип, хана солуннарын үндүрүп, дүжүт ажаалдазынга шылгарааннар-биле ужуражышкыннарны кылганнар.

Тыва дыл, литература башкыларының башкарып эрттирген Совет Тываның 40 чыл оюнга тураскааткан неделя тывынгыр, солун болган. Ону коммунист башкы Татьяна Чыдымовна Шожут эрттирген. Комсомолдуң 60 чылынга болгаш улустарның найыралынга холбаштыр эрткилээн неделяларның утка-шынары ханы.

Бо бүгүнүң эки түңнелдиин бадыткаары-биле мындыг фактыны демдеглеп болур: бир эвес эрткен 1982—1983 өөредилге чылының бо үезинде бистиң школага сагылга-чурум үрээриниң фактыларындан эрткеш, кем-херек үүлгедиишкиннери безин таваржып турган болза, кижизидилгениң сырый мындыг системазын коллективтин-биле боттандырып чорутканының ачызында школада чурум үрээр чоруктар барык чок.

Системажыткан мындыг арганы ажыглаары класс удуртукчузу, башкы бүрүзүнден улуг күженишкинни, ботидепкейни, тывынгыр чорукту болгаш энергияны негээр дээрзи билдингир. Ынчалза-даа бо хемчеглерни ап чорударынга бис аныяк удуртукчувуска улуг деткимчени көргүзүп, эгезинден тура боттарывыстың чай-кызыг чок үелиг үе-шагывыс хараадавайн шупту эвилелдиг киржип турар бис. Янзы-бүрү тематиктиг неделяларны эрттирерииге барык шупту башкылар, ылангыя, 7 «б» класстың удуртукчу башкызы Ю. В. Косырева, онгу класстың С. К. Сат, тоску класстың — К. И. Загуляева, эге класс башкылары — С. К. Аракчаа, А. С. Сильбисал, Л. А. Куулар болгаш өскелер-даа идепкейлиг илереткеннер. Ол бүгү ап чорудуп турар хемчеглеривистиң инициатору В. О. Оюн чаш уруглуг-даа болза, бодунуң могаг-шылаг чок энергиязы-биле өске башкыларга үлегер-чижек болуп, ол бүгүнү билдилиг башкарып турар.

Совет школа дээрге чүнүң-даа мурнунда, келир үениң кижизин хевирлеп, эң-не сайзыраңгай мөзү-шынарлыг кижи кылып турар албан чери деп СЭКП ТК-ның төлевилелинде шыйып демдеглеп турарынга сеткил ханып турар бис. Бистерни кижи бүрүзүн сеткил хандырып келир одуруглар хөй. Ылангыя, башкының болгаш школаның ажылын өөреникчилерниң билииниң деңнели болгаш амыдыралга оларның кайы хире бердингенин белеткелдиинин аайы-биле үнелээр дээни кончуг таарышкан. Шынап-ла бистиң —башкыларның ажыл-херээн үнелээрде, кижизиттингеннеривисти чогум кандыг кижилер кылдыр амыдыралче салып үндүргенивистен өскээр канчаар түңнээрил? Чогумна ынчаш өске эш-өөрүвүс-биле бир дөмей, өөредилге биле кижизидилге, медереллиг чорук-биле бүдүрүкчү күш-ажыл тудуш дээрзин угаап билип турар бис. Бодум дугайты мындыг саналды киирер мен: совет нийти билиг школазының структуразын чугаалап турар ийиги кезээнге ону үш чадага чарганын изин-биле деткивишаан, уругларның өөредилге-кижизидилгеге харыысалгазын бедидер сорулга-биле класстан классче шилчиир экзаменнерни дөрткү класска, тоску класска болгаш ортумак школа доозарының —он бирги класска чорударын төлевилелге киирзе кандыгыл деп саналдыг мен.

Оон ыңай дөрткү кезектиң 22-ги чүүлүнде школага мастерлер кылдыр бааза бүдүрүлгелер специалистерин, ажылчыннарны болгаш колхозчуларны «чорудуп бээр» дээнин «быжыглаар» деп сөс-биле солуур деп бодаар мен. Чүге дээрге, ындыг кижилер бүдүрүлге угланыышкынныг күш-ажылчы кижизидилгеге чугула ужур-дузалыг болуп турар болгай. Ынчангаш олар бир талазында, школа-биле доктаамал харылзаалыг, үнүп-кирип турбас, солушпас болза чогуур. Ол-ла чүүлге немей школага быжыглаар мастерлер ыяап-ла педагогика угланыышкынныг белеткелдиг азы дора дээрге делгереңгей инструктажты эртер ужурлуг деп немезе кандыгыл? Бо немелдени улуг тайылбырлаан-даа дүжүү чок боор. Чүге дээрге, улуг кижилерни башкалары, оларны ажыл-ишче органызастаары бир аңгы, уругларны (чамдыкта мастер олар-биле чааскаан ажылдаар апаар болгай) күш-ажылче хандыкшыдары ёзулуг өөредилге болгай.

Бистиң школаның башкызы Ю. В. Косыреваның саналы солун. Класс удуртукчузунуң ажылын экижидери-биле ооң материалдыг сонуургалын улгаттырып, класс удуртканы дээш төлевирни улгаттырза эки деп саналдаан. Ол черле чөптүг. Башкылар шынында класстың өөреникчилери-биле, оларның ада-иелери-биле кол ажылындан хөй үе-шакты чарыгдап турар болгай.

Бис мынчаар ажылдап, ол бүгүнү мынчаар көрүп, төлевилел дугайында мындыг саналдарлыг болуп турар бис.

О. НАМЧЫЛАК.
Кызыл район. Кара-Хаак ортумак школа.

«КҮШ-АЖЫЛДЫҢ ХООЧУНУ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

Улус ажыл-агыйында үр чылдарда ак сеткилдиг күш-ажылын үнелеп көргенин демдээ кылдыр ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң өмүнээзинден «Күш-ажылдың хоочуну» медаль-биле шаңнаары болза:

ЧӨӨН-ХЕМЧИК РАЙОНДАН

Елизавета Николаевна **Атаманчук** — Чадаана хоорайның № 4 аптеказының киоск садыгжызы.

Алексей Ефимович **Востриков** — Чадаана хоорайда пенсионер.

Оржуумаа Баштыгбаевна **Кара-Сал** — Шеми ортумак школазының библиотекары.

Шончалай Дамбаевна **Куулар** — Чадааның харылзаа белдириниң Чыраа-Бажында салбырының техажылчыны.

Вера Тулушовна **Марыкмаа** — улус депутаттарының Чадаана хоорай Совединиң күүскомунуң техажылчыны.

Долчун Кара-Сюрюновна **Монгуш** — Бажың-Алаак ортумак школазының башкызы.

Медикей Борахөөевич **Монгуш** — «Хөндергей» совхозтуң малчыны.

Хажыт Ыйыкпановна **Монгуш** — Хорум-Даг сес чыл школазының техажылчыны.

Анай Оялзовна **Ондар** — «Тыва» совхозтуң ажылчыны.

Мочак Чамыяновна **Ооржак** — Чадааның автотранспорт бүдүрүлгезиниң ажылчыны.

Долгар-Сүрүн Сарыг-Баштыговна **Сат** — Хөндергейниң дузалал школазының интернадының повары.

Белек Баян-оолович **Ховалыг** — «Тыва» совхозтуң ажылчыны.

СҮТ-ХӨЛ РАЙОНДАН

«Алдан-Маадыр» совхозтан

Кычык Кодурбаевна **Куулар** — ажылчын.

Докал Дажы-Доржуевна **Монгуш** — ажылчын.

Чоскар Допчаевна **Ондар** — ажылчын.

Чимит Лопсановна **Ооржак** — ажылчын.

Чүлдүм Кырган-оолович **Ооржак** — ажылчын.

«Октябрь 30 чылы» совхозтан

Арыжык Сандановна **Куулар** — бызаа ажаакчызы.

Данчыыр Санчытовна **Монгуш** — ажылчын.

Өшкү-Саар Чаш-ооловна **Ондар** — ажылчын.

«Сүт-Хөл» совхозтан

Чываа Сереновна **Монгуш** — ажылчын.

Даваа Эрендоович **Ондар** — почтачы.

Николай Шойданович **Ондар** — ажылчын.

Кодур-оол Сурункеевич **Ооржак** — малчын.

Кумбуу Сереновна **Түлүш** — ажылчын.

Нина Доржуевна **Монгуш** — Хөр-Тайга ортумак школазының повары.

Татьяна Шужуновна **Ондар** — Суг-Аксы ортумак школазының кижизидикчи башкызы.

ТАНДЫ РАЙОНДАН

Михаил Тимофеевич **Байновский** — «Революцияның чалбыыжы» совхозтуң ажылчыны.

Александра Дамбаевна **Биче-оол** — Тока аттыг совхозтуң ажылчыны.

Анастасия Федоровна **Буслова** — «Революцияның чалбыыжы» совхозтуң ажылчыны.

Антонина Арсентьевна **Бухтуева** — Кочетов ортумак школазының интернадының повары.

Екатерина Яковлевна **Васютина** — Хову-Аксы суурнуң ажаалда кассазының эргелекчизи.

Зинаида Денисовна **Евсеенко** — районнуң улус судунуң күүсекчизи.

Иван Карпович **Заграничный** — Балгазынның № 2 КПТУ-нуң башкызы.

Вера Владимировна **Зайцева** — Сосновка ортумак школазының ажылчыны.

Виктор Прокопьевич **Золотухин** — Бай-Хаак ортумак школазының директору.

Валентина Петровна **Иванова** — Кочетов ортумак школазының өөредилге эргелекчизи.

Эмилия Александровна **Ковалева** — Хову-Аксының № 2 ортумак школазының башкызы.

Евросинья Климентьевна **Кудрявцева** — Балгазынның тубсанаторийзының ажылчыны.

Лидия Данмаевна **Кыргыс** — «Коммунизмниң херели» совхозтуң ажылчыны.

Раиса Николаевна **Логинова** — Балгазын сельпозунуң вахтеру.

Комбу Мамзын-оолович **Монгуш** — Тандының ыяш ажыл-агыйының лесниги.

Бичикпаа Соржуевна **Ооржак** — Тока аттыг совхозтуң ажылчыны.

Кыргыс Кыргысович **Чамбал-оол** — Тока аттыг совхозтуң малчыны.

Галина Андреевна **Чанчина** — районнуң тез эмнелгезиниң ажылчыны.

Кыргыс Доспановна **Часкалбаа** — Тока аттыг совхозтуң ажылчыны.

Ондар Амырбитович **Чылбак-оол** — Балгазын ортумак школазының интернадының кижизидикчи башкызы.

Дуржулга станциязындан

Федор Федорович **Долгаев** — ажылчын.

Михаил Чадыкпаевич **Кенден** — ажылчын.

Михаил Иванович **Коваль** — хамааты камгалал штавының начальниги.

Александр Митрофанович **Коровин** — механизатор.

Екатерина Никифоровна **Родькина** — ветфельдшер.

Василий Доржуевич **Сержик-оол** — малчын.

Мария Кузьмовна **Султрекова** — уруглар садының ажылчыны.

Владимир Сергеевич **Фомин** — килдис эргелекчизи.

Маргарита Ивановна **Фомина** — килдис ажылдакчызы.

Серенма Белекейевна **Шавы** — ажылчын.

«Тыва кобальт» комбинаттан

Ак-оол Оручайович **Иргит** — рудниктиң ажылчыны.

Николай Петрович **Кармаев** — рудниктиң ажылчыны.

Прасковья Егоровна **Медведева** — энергия цегиниң ажылчыны.

Иргит Оручайович **Мөңге** — капитал тудуг участогунуң ажылчыны.

Анатолий Михайлович **Уваров** — рудниктиң ажылчыны.

Юнзекпан Седенович **Ховалыг** — капитал тудуг участогунуң ажылчыны.

Николай Иванович **Шелудешев** — энергия цегиниң ажылчыны.

Валентина Никитична **Шестова** — рудниктиң ажылчыны.

Александр Михайлович **Шишкин** — рудниктиң ажылчыны.

УЛУГ-ХЕМ РАЙОНДАН

Донзанмаа Монгушевна **Арапчор** — «Красноярск-ГЭС тудугунуң» Тывада АХК-ның техажылчыны.

Надежда Ивановна **Бахтина** — Шагаан-Арыг хоорайның № 2 ясли-садында кижизидикчи.

Вера Даниловна **Бондаренко** — кодээ ажыл-агыйның бүдүрүлге эргелелиниң ветбаклабораториязының ажылчыны.

(Уланчылыг).

Бөгүн — Варшаваны гитлержилерден хостааныныӊ 39 чылы

●

Польша Улус Республика. Польшаның найысылалында эң-не солун чер кайдал деп айтырыгга хоорайның чурттакчы бүрүзү: «Старувка-ла болгай» деп харылаар. Хоорайның эрги кезээн Варшаваның чурттакчылары хүндүткел-биле ынчаар адап турар. Варшаваның ол кезиин гитлержи эжелекчилер бузундулар кылдыр үреп каапкан турган. Ынчалзажок хоорайның чурттакчылары найысылалдың ол үрелген кезиин катап тургусқан болгаш улам-на сайзыраткан. Улусчу эрге-чагырганың чылдарында Варшава хоорай чаартынып, дыка хөгжээн.

ЧУРУКТА: Варшаваның эрги кезин мынчаар көстүр.

ЦАФ — СЭТА-ның фотозу.

●

Э. ХОНЕККЕРНИҢ МЕДЕГЛЕЛИ

БЕРЛИН. (СЭТА). Германияның Социалистиг чаңгыс аай партиязының ТК-зының Чиңгине секретары, Герман Демократтыг Республиканың Күрүне чөвүлелиниң Даргазы Э. Хонеккер ГДР-де дипломаттыг даштыкы төлээ черлериниң баштыңнары-биле ужуражышкын кылган болгаш Совет Эвилели-биле, социалистиг дем каттыжылгазының өске-даа чурттары-биле акы-дуңма кады ажылдажылга ГДР-ниң айыыл чок чоруун бүзүрелдиг хандырарының идегелдиг магадылалы болуп турар деп, медеглээн.

Тайбыңны камгалаарынче, чепсегленишкинниң дүжүреринче угланган хөй санныг чугула болгаш тодаргай саналдарны социалистиг дем каттыжылгазының күрүнелери киирген деп, ол чугаалаан. Боттарынга удур шериг күжүн ажыглавас болгаш тайбыңның харылзааларын деткиир дугайында керээни Варшава Керээзиниң киржикчилери күрүнелерниң болгаш Соңгу Атлантика керээзиниң кежигүннери күрүнелерниң аразынга чарар дугайында саналды Герман Демократтыг Республика онза чугула ужур-дузалыг деп санап турар.

В. ЯРУЗЕЛЬСКИЙНИҢ ИНТЕРВЬЮЗУ

ВАРШАВА. (СЭТА). ПКАП ТК-ның Бирги секретары, ПУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы В. Ярузельскийниң интервьюзун Польшаның телевидениезинге дамчыткан деп ПАП агентилел дыңнаткан. Делегей байдалының дугайын чугаалап бээрин дилээн журналистерге В. Ярузельский, ылаңгыя, ынча деп демдеглээн: делегей байдалы шынап-ла айыылдыг боор турар. Ынчалза-даа дайынның оруун дуглай туруп шыдаар улуг болгаш идегелдиг күштер база бар. Польша ук күштерниң составынга хамааржыр. Ол болза төөгүлүг улуг чаалап алыышкын-дыр. Бистиң чуртувус муң чыл иштинде туруп көрбээн айыыл чок кызыгаарларлыг, бистиң улуг совет кожавыс-биле идегелдиг, эвилелдиг болгаш найыралдыг, Польша—Варшава Керээзиниң кежигүнү чурт боор турар.

Бир эвес ол бүгү чүүлге бүгү делегейде тайбың дээш шимчээшкинни болгаш Барыын чүктүң хөй-нийтизиниң аажок улуг кезиинде чаа дайынның айыылындан коргар чорукту кадар болза, ол бүгү шупту ук айтырыгларны аңгадавайн көөр арганы берип турар. Ынчалза-даа оожургал, серемчини кошкадыр ужурлуг дээни ол эвес. Дайын чорудулгазының бөгүнгү чепсектери аажок улуг айыылдыг, ындыгның төлээзинде, дүшкүүрлүг чоруктуң өзүлдези, Барыын Европага америк ракеталарны тургузуп эгелээни чижектиг шак ындыг авантюрисчи хемчеглер улуг айыылды тургузуп турар деп В. Ярузельский онзалап демдеглээн.

ДИПТЕРДЕН МЕДЭЭЛЕР

КОНАКРИ. ССРЭ-ниң болгаш Гвинеяның Революстуг Улус Республиказының аразынга культура база эртем талазы-биле кады ажылдажылга дугайында протоколга ат салыышкыны болган. Өөредилге, кадык камгалал, эртем-шинчилелдер, уран чүүл, культура болгаш кинематография талазы-биле кады ажылдажылганы улам ыңай хөгжүдерин болгаш ханыладырын протоколга айыткан. Ийи чурттарның профэвилелдер, аныяктар болгаш өске-даа хөй-нийти организацияларының аразынга харылзааларны улам-на калбартыры, информациялар солчулгазы протоколда база көрдүнүп турар.

Протоколга ат салып турган үеде Гвинеяның Демократтыг партиязының Политбюро кежигүнү, республиканың дээди өөредилге болгаш эртем шинчилелдер министри Мамади Кейта чүве чугаалаан болгаш ийи чурттарның аразынга культура болгаш эртем-техниктиг харылзааларны бедидип биле үнелээн.

Делегейге информация солчулгазының талазы-биле империализмниң политиказын М. Кейта шыңгыы буруу шапкан. Хөгжүп орар чурттар дугайында империалистиг пропаганда делегей ареназынга хажыдыышкыннарлыг кылдыр көргүзүп турарын ол айыткан.

ЛУСАКА. Мурнуу Африка Республика-биле идепкейлиг садыг-экономиктиг харылзааларны хөгжүдери — бистиң политикавыстың чугула кезии-дир деп, Англияның садыг болгаш үлетпүр министри П. Чэннон медеглээн. Ол медеглел расисчи Мурнуу Африка Республиканы Лондоннуң деткип турарын бадыткаан. Делегейниң болгаш Англияның хөй-нийтизиниң шыңгыы удурланыышкынны турзажок, Англияның эрге-чагыргалары Мурнуу Африка Республиканың расистерин деткип, шериг, политика, садыг талазы-биле харылзааларны калбартып турар. Мурнуу Африка Республиканың парлалгазының долу эвес медээзин ёзугаар алырга безин ол чуртка Англияның капитал салыышкыннары 1982 чылдала 8,5 миллиард ранд акша болган.

М. Тэтчерниң чазааның ындыг политиказы Мурнуу Африка Республикада англи монополияларның оруларын, чазактың албан-дужаалдыг кижилериниң хөреңгилерин улам-на көвүдедиринче угланган. Иоганнесбургтан алдынган медээ ёзугаар алырга, Англияның премьер-министриниң ашаа ол хоорайда чеде берген болуп турар.

НЬЮ-ЙОРК. Мурнуу Африканың Национал конгресс партиязының кежигүнү М. Малеселаны шаажылап өлүрер дээн Мурнуу Африка Республиканың расисчи эрге-чагыргаларының шииткелин күш чок болдурарынче кыйгырган резолюцияны Каттышкан Нациялар Организациязының Айыыл чок чорук Чөвүлели бир үн-биле хүлээп алган.

Малеселаның амы-тынын камгалап алыр дээш КНО-нуң Уставынга, Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң резолюцияларынга болгаш делегейниң чогуур документилеринге дүүштүр дүрген хемчеглерни алырынче болгаш боттарының салдарын ажыглаарынче делегейниң бүгү күрүнелерин болгаш организацияларын Каттышкан Нациялар Организациязының Айыыл чок чорук Чөвүлели кыйгырган.

Мурнуу Африка Республикада апартеидти делегей нийтилежилгези буруу шапкан турган. Ынчаарга Мурнуу Африка Республиканың расисчи эрге-чагыргаларының сөөк-язы ылгай көөр политиказынга М. Малесела ажыы-биле шыңгыы удурланган. Ынчангаш оон ол демисели М. Малеселаның кара чаңгыс «буруузу» болуп турар.

Бөлүк Африка чурттары КНО-нуң Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң даргазынга чагаа чоруткан болгаш М. Малеселаның амы-тынын камгалап алыр талазы-биле дүрген хемчеглерни боттандырарынче Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң даргазын кыйгырган. Мурнуу Африка Республиканың дээди судунуң шииткели күштүг болуп эгелээн болгаш М. Малеселаны кайы-даа үеде шаажылап магат чок дээрзин чагаада айыткан.

Америк делегацияның моондактаан түңнелинде Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң хуралы дөрт хонук озалдап чыылган. КНО-нуң Айыыл чок чорук Чөвүлелиниң хуралын дүрген чыылдырарын моондактаар дээш АКШ-тың төлээлекчизи бүгү-ле хөделиишкиннерни кылган. Ынчангаш АКШ-тың амгы чазаа Мурнуу Африка Республиканың расистериниң камгалакчызы болуп турар.

БРЮССЕЛЬ. 1984—85 чылдарда кодээ ажыл-агый продукциязын садып алырының өртектерин «Нийти рынока» өскертир дугайында Европа нийтилежилгелерниң саналдарын Брюссель хоорайга парлаан. Ол саналдарны Европа парламентизинге чугаалажып көөр болгаш Европаның Экономиктиг нийтилежилгезиниң министрлер чөвүлелинге күштүг болдуруп бадылаар деп турар. Өртектерни ортумаа-биле 0,8 хуу улгаттырарын комиссия саналдаан.

КАИР. Авантюрисчи даштыкы политиканы чорудуп турар америк администрациязы кижи төрелгетенни ядролуг халапче чыгап турар-дыр деп, Египеттиң «Рос эль-Юсеф» солуну бижээн. Ливанның национал-патриоттуг күштерин базар сорулга-биле америк чазак бодунуң эжелекчи шериглерин ол чуртче чоруткан.

(СЭТА).

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА-ның корреспондентилери дыңнадып тур

АМЕРИК ЯДРОЛУГ РАКЕТАЛАРГА УДУР

ДЕЛИ. Чаа америк ядролуг ракеталарны Барыын Европага тургузуп эгелээринге удурланган демисел хүнү Индияның Уттар-Прадеш штадынга болуп эрткен. Ооң-биле чергелештир дыка хөй хоорайларга массалыг митингилерни болгаш чыскаалдарны организастаан, оларга көскү политиктиг болгаш хөй-нийти ажылдакчылары, профэвилелдериниң, аныяктарның, студентилерниң болгаш өске-даа бөлүктерниң организацияларының төлээлекчилери киришкеннер.

Профэвилелдерниң бүгү-индий конгресс организацияларының кыйгырыын ёзугаар штаттың административтиг төвү —Лакхнауга эрткен хөй муң кижилиг митингиниң киржикчилери «Першинг-2» болгаш чалгынныг ракеталарны Англияның, ГФР-ниң болгаш Италияның девискээринге тургузуп эгелээнин шыңгыы буруу шапкан. Рейган администрациязының болгаш НАТО талазы-биле ооң эвилелчилериниң шак ол сарыыл чок, калчаалыг базымы делегей байдалының улам ыңай чидиглениишкининге, өлүмнүг чепсектерни эндере бүдүреринге чедирген деп митингиниң киржикчилери онзалап айыткан.

БУРУУ ШАПКАН

ДЕЛИ. (СЭТА). Империалистиг күрүнелерниң агрессчи милитарисчи белеткелдериниң уржуундан делегей байдалының чидигленгенинге Индияның премьер-министри Индира Ганди ханызы-биле сагышсырап турарын илергейлээн. Тривандрам (Керала штат) хоорайга болган массалыг митингиге чүве чугаалааш, ол, амгы үеде «кижи төрелгетенниң бодунуң амы-тынынга кыжанныышкынныг ядролуг дайынның айыылының күштелгени эң шыңгыы айтырыг боор турарын» демдеглээн.

Индий чазактың баштыны АКШ-ка баштаткан империалистиг күрүнелерниң Индияга хамаарыштыр албадаашкын политиказын ажыглаарын оралдажып турарын шиитпирлии-биле буруу шапкан. Чамдык даштыкы күштер Индияның чаңгыс аай болгаш күштүг болуруң күзевейн, ону шилип алганы хөгжүлде оруундан ойталаарынче албадап шыдаптарынга идегеп турар деп, премьер-министр чугаалаан. Индияның аңгы-аңгы районнарында байдалды сандарадырынче чүткүп, даштыкыдан деткимчени ап турар экстремистиг бөлүглениишкиннерниң үүлгедиишкиннеринге ойтур шавыышкынны кылырынче И. Ганди индий улусту кыйгырган.

АГРЕССИЯ КҮШТЕЛГЕН

КАРАКАС. (СЭТА). 1983 чылда революстуг Никарагуага удур АКШ-тың агрессчи үүлгедиишкиннери улам күштелген. Ол дугайын венесуэла солуннар бижип турар.

Вашингтон Никарагуага удур «үргүлчүлелдиг болгаш чарлаваан» дайынындан дорт чепсектиг интервенцияга күштүг белеткелче шилчээн деп, «Диарио де Каракас» дээр найысылал солуну демдеглээн. Гондурастың девискээрин Пентагон болгаш ТРЭ агрессия кылыр чер кылып алган.

Пиночеттиң фашистиг хунтазы чурттуң чонунга удур дерзии үүлгедиглерин улам күштелдирип турар. Чилиниң патриоттары чурттуң найысылалы Сантьяго болгаш өске-даа хоорайларга демиселин соксатпайн, диктаторнуң дерзии эрге-чагыргазын дүжүрерин негеп турар. Чуртта ажыл чок чорук көвүдээн.

ЧУРУКТА: Сантьяго хоорайга болган чазакка удур чыскаалдың киржикчилериниң бирээзин тудуп, хоругдап турары.

АП—СЭТА-ның телефотозу.

ЛЕНИНЧИ ЧЕРЛЕР-БИЛЕ

Пролетар революциязының баштыңчызының амыдыралы болгаш ажыл-чорудулгазы-биле холбашкан төөгүлүг черлер болгаш тураскаалдар ленинградчыларның база оларның аалчыларының улуг сонуургалын хайныктырып турар. Ындыг тураскаалдарның бирээзи — броневик (чурукта). Ону В. И. Ленинниң Төп музейиниң Ленинград салбырының чанында тургускан. Владимир Ильич 1917 чылдың апрель 3(16)-те Финлянд вокзалының чанынга Петроградтың ажылчыннарының, солдаттарының болгаш матростарының мурнунга бо дайынчы машинаның кырындан чүве чугаалаан. В. И. Ленинниң социалистиг революция дээш демиселче кыйгырыы шак бо каң индирден чаңгыланган.

С. СМОЛЬСКИЙНИҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохроникази.

Ном болгаш номчукчу

АЖЫЛ-ИШТИ АЛДАРЖЫТКАН

Сөөлгү каш чылдарда тыва чогаалчылар чаа солун тоожуларны тургузуп турар. Тыва тоожунуң өзүлдезинге бодунуң үлүүн чогаалчы Салим Сазыгович Сүрүң-оол база киирип чоруур. 1983 чылда ооң «Кижиниң намдары» деп боттуг амыдыралдың тоожузу чырыкче үнген.

Күш-ажылдың дээди чаагайын болгаш үндезин күштүүн алдаржыдары — Салим Сүрүң-оолдуң чогаадыкчы талантызының бир темазы. «Кижиниң намдары» деп документалдыг тоожуда хойжу Дажы-Намчал Чыртай-оолович Ооржактың овур-хевирин чуруп көргүзүп турар. Кол маадырның салым-чолун, ынакшылын, күш-ажылын уранчыдып төөгүлээн чогаал болур.

«Кижиниң намдары» — нарын тургузуглуг чогаал, аңгы-аңгы эгелерге хувааттынган. Эге бүрүзү кол дуунда хуузунда доозулган утказыг, тускайлаң чечен чугаа ышкаш сагындырар. Ынчалза-даа олар тоожунуң кол өзек утказынга чагыртып, чаңгыс аай системаның тудушкак кезектери бооп турар.

Чогаалдың тургузуунуң нарыны ооң темазының болгаш идеязының делгеминден хамааржыр.

Күш-ажыл — амыдыралдың дөзү, ынчангаш чогаалда күш-ажылдың темазы кол черни ээлеп турар.

Социалистиг күш-ажылдың чаартыкчы, кижизидикчи күжүнүң дугайында идея «Кижиниң намдары» деп тоожуда илереттинген.

Дажы-Намчал Чыртай-оолович Ооржактың салым-чолу көшкүн амыдыралдан уштунган тыва кижиниң совет үеде кайгамчыктыг дүрген сайзыраанын херечилеп турар.

«Кижиниң намдарының» сюжеди барык долузу-биле кол маадырның амыдыралының шимчээшкининден тургустунган. Эге бүрүзүнде кол маадырның аажы-чаңының, иштики делегейиниң кандыг-бир талазы-биле тодарап турар.

«Кижиниң намдарын» бижиирде авторнуң мурнунга тургустунган чогаадыкчы сорулгазы болза совет үениң чылдарында Дажы-Намчал Ооржактың салым-хуузун, угаан-бодал талазы-биле өзүлдезин, күш-ажылын үе-шаг болгаш чон-биле холбаштырып чуруп турары болур.

Мындыг нарын чогаадыкчы сорулганы боттандырарда Салим Сүрүң-оол кол маадырның бичии чораанындан эгелээш, маадыр атка четкен үезинге чедир амыдыралчы оруун, ажыл-ижиниң чажыдын коптарып төөгүлээн.

Дажы-Намчалдың амыдыралы ада-иезиниң сактып-даа көрбээн оруу-биле чоруткан. Ол аныяандан-на ажыл-ишке ынак, кежээ кылдыр кижизиттинген. Ооң ындыг бүдүжүн ажылчын коллектив улам быжыктырган болгаш сайзыраткан. Амгы үениң ёзулуг төлептиг маадыры Дажы-Намчал чурттталганың өөрүшкүзүн чүнүң-даа мурнунда күш-ажылдан тыпкан.

Тоожунуң утказы байлак. Чогаалда Хуна Ооржактың, Кара-Бөскектиң овур-хевирлери база кол черни ээлеп, тоожунуң утказын байыткан.

Дажы-Намчалдың төлептиг мөзү-шынарын көргүспүшаан, ооң амыдыралында хөктүг таварылгаларны база сагындырып, ооң-биле маадырның овур-хевирин чаңгыс аай болдурбайн, байыдып турар. Ол чорук чоннуң өрү шураар, өрү хөөрээр кижи дээр чергелиг чемелелдеринден илерээр. Ынчалза-даа Дажы-Намчал бодунга берген даңгыраан кажан-даа утпаан, сөстү сөглээш, эчизинге чедер. Ол чүгле сөзүн ээлээн эвес, харын ажырган — чүс хойга онаашт ыр чүс эвес, чүс ондан өрү чүс дөртенге чедир хураганнарны онча-менди ап турар апарган.

Хой ажылында коммунист кижиниң авангардчы ролюн тоожунуң кол маадырының овур-хевири-биле көргүскен.

«Кижиниң намдары» деп тоожунуң кол маадыры ажыл-ишчизи-биле биске эргим болгаш чоок. Ооң-биле чергелештир чогаалчы күш-ажылдың кижилерниң дугайында тоожуп тура, чоннуң уран талантызын онзалап демдеглээн. Маңаа малчын ыраажы Хуна Ооржактың, төрүмелинден салым-чаяанныг хомустаар, ырлаар, тывызыктаар Кара-Бөскектиң овур-хевирлери хамааржыр. Тывада сураглыг сыгытчы Хунаштаар-оолдуң чогаадыкчы мергежилиниң өзүлдезинге Кара-Бөскек ашак улуг салдарны чедиргени илдең. А Хунаштаар-оолдуң күш-ажылга дагдыныкчызы — Дажы-Намчал Чыртай-оолович. Күш-ажыл биле уран чүүл тудуш деп ханы бодал чогаалда сиңниккен. Бо чүүл чогаалчының база бир чедиишкинин херечилеп турар.

Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Дажы-Намчал Ооржак — аныяктарның дагдыныкчызы. Ол дыка хей чылдар иштинде Өргү-Шөлдүң комсомолчу-аныяктар бригадазын удуртуп келгени билдингир болгай.

Чогаалчы Салим Сүрүң-оолдуң документалдыг тоожузунуң дугайында бижип тура, ооң эки темаларын демдеглевишаан, чогаалда чамдык четпестер барын чугаалаза чогуур. Тоожуда маадырның амыдыралындан кирбейн барган чугула болуушкуннар бары дыка хомуданчыг. Чүл дээрге чогаалчы тоожуну доозуп тура, арай далажыпкан. Ооң барымдаазынга мындыг чүүл хамааржыр. Өргү-Шөлдүң комсомолчу-аныяктар коллективинге ооң кылып чорудуп турган организакчы, кижизидикчи ажылын делгеренгей чырыткан болза, чогаалдың кижизидикчи салдары канчаар-даа аажок улуг болур ийик. Алдарлыг малчын Дажы-Намчал Ооржактың кижизидикчи байлак арга-дуржулгазы өскелерге үлегер-чижек болур ужурлуг. Черле ынчаш дагдыныкчыларның хей-аът кирикчи чаагай ажыл-херээн тыва чогаалда ам-даа четпес чырыдып турар. Бо дээрге хүнүң эң чугула айтырыгларының бирээзи, мону чогаадыкчы эштер кичээңгейге алза чогуур.

Сөөлгү чылдарда коммунистер дугайында тоожулар, очерктер удаа-дарый үнүп турары өөрүнчүг. Үежилеривистиң дугайында чугааларны ам-даа уламчылаары күзенчиг. Күш-ажылчы мурнакчы кижилерниң амыдырал-чурттталгазын, күзел-бодалдарын чечен чогаал дамчыштыр чугаалаары черле солун болгаш ажыктыг.

Салим Сүрүң-оолдуң «Кижиниң намдары» деп документалдыг тоожузу чечен овур-хевир-биле, амгы үениң алдарлыг малчынының амыдыралын көргүскен, күш-ажылды алдаржыдып, улустуң буянныг ижинге киржип, ону деткип турар партийжи чогаал болур.

С. ОЮН.

ИЕ, ЧАШТЫҢ КАДЫКШЫЛЫ ДЭЭШ

Уруглар поликлиникалары дээрге уругларның төрүттүнгенинден бээр школа дооскужеге кадыын камгалаар төп болур. Амгы үеде ук черниң кол сорулгазы — чаштарны бүгү тала-биле сайзыраңгай кижилер болур кылдыр өстүрери, кажан мага-ботта шын эвес өскерилгелер бар апарганда, чогуур үезинде эмнелге-профилактика черлеринге киирери. Ол сорулга-биле участоктуп уруглар эмчилери болгаш эмчи сестралары бажыңнарже баар графикти тургускаш, чаш уруг эмнелгеден үндүр бижиткен соонда, хайгааралга алыр.

Уруглар албан черлериниң медицина дузаламчызын экижидер талазы-биле биче эвес ажылдар кылдынгылаан. 1981 чылда 3-5 харлыг уругларның диспансеризастаарының немелде хемчеглерин киирген. Мындыг хыналдалар уругларның кадыын баш бурунгаар камгалаарынга, комплекстиг эмнелге-профилактиканы чорударынга дузалыг.

Уруглар поликлиникаларында аңгы-аңгы аарыгларны эмнээр тускай эртемниглерниң кабинеттери бар. Ол эмнелгелер тыныш оруунуң кезектериң эмнээр, аарыгны шын тодарадыр болгаш физиотерапияның өске-даа аппаратуразын ажыглап турар апарган. Республикада районнарның уруглар эмнелгелериниң эмчилеринге дузалаар организас-методиктиг ажыл сайзырап турар. Бо чылдың чүгле он айларында безин, план ёзугаар 31 үнүүшкүнну кылган. Хоорайның чурттакчыларының хүндүткелин чедип алган эмчилер эвээш эвес. Эмнелге ажылдакчылары П. Петенёва, Г. Куулар, Л. Ширшина, В. Шонина, Р. Киселёва болгаш өске-даа мурнакчыларны адаары өөрүнчүг. Амгы үеде чүгле уругларның кадык камгалалында безин уруглар эмчилериниң саны арбын. Район эмнелгелеринде соматика салбырлары бар. Уруглар кухнялары ажылдап турар. Уругларның халас эмнениринге болгаш чамдык өг-бүлелерниң чаштарынга тускай дузаламчы акшаны күрүне чылдың үндүрүп берип турар.

Школа бүрүзүнге изиг чемнерни организастаарынче, өөредилге-методиктиг баазаны болгаш санитарлыг байдалды экижидеринче, школачыларның кадыын камгалаарын комплекстиг чорударынче сөөлгү үеде улам сагыш салдынган. Уругларны диспансеризастаарының шынарын экижидеринче угланган хемчеглерни школаларга, пионер лагерьлеринге чорудуп, күш-культураны сайзырадыр, оларны күш-ажылга өөредип база кижизидер, мергежил шилип алырынга идигни бээрин холга алган. Материалдыг чаагай амыдыралдың өзүлдези, амыдырал-чурттталганың байдалын экижидери база республиканың чурттакчыларының культуразын көдүрери — ие, чаштарның кадыкшылга системалыг экижидериниң идегелдиг үндезини болур.

Ю. КАРЫМОВ,
республиканың уруглар эмнелгезиниң кол эмчизи.

ЧАРЛАЛДАР

Амыдырал хандырылга министерствозунуң хоорайның бүдүрүлге эргелели амыдыралдың нарын техниказының, химиктиг чуулданың талазы-биле хүлээп алыкчы кижилерни, хүлээп алыкчыларга өөреникчилерни болгаш диспетчерни чалап турар.

Айтырыг тургузар адрези: Кызыл хоорайның Красноармейская кудумчузу, бажың № 131, кадрлар килдизи.

* * *

Амыдырал хандырылга министерствозунуң хоорайның бүдүрүлге эргелели химчисткага болгаш бүдүүшкунга хептерни хүлээп ап турар. Чагыгны күүседир хуусаазы — 3—5 хонук. Хепти дужаап болур адрестер: Красноармейская, 131, телефон № 2-54-58, Магистральная, 30, Магистральная, 118.

* * *

Амыдырал хандырылга министерствозунуң хоорайның бүдүрүлге эргелелиниң бажыңында пылесостарны, электробритваларны болгаш «Кама» дээр насостарны доп-дораан септээр чагыгны хүлээп ап турар.

Январь 19-та уругларның музыка школазынга делегей конкурстарының лауреады

Ваагн Анатольевич ПАПЯННЫҢ

фортепиано музыканың концерти болур.

Ол музыка эртемин Москваның күрүне консерваториязынга болгаш профессор М. С. Воскресенскийниң клазынга аспирантурага чедип алган. 1979 чылда делегейниң Лиссабонга болган Виана да Мот аттыг конкурузунга дараазында программага ийиги шаңналды чедип алган: Бах, Прокофьев, Барток, Бабаджанян, Шуберт, Шуман, Лист, Моцарт.

Кызылдың аъш-чем садыынга бухгалтер, кассирлер, магазиннерге экспедиторлар дүрген хереглеттинип турар.

АДРЕЗИ: Кызыл, Октябрь кудумчузунда № 29 бажың, кадрлар килдизи. Телефон № 2-54-36.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ЯНВАРЬ

17. ВТОРНИК

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». 8.40 — Эртенги гимнастика. 8.55 — Мультфильм. 10.05 — «Билдингир-даа болза, элдептиг». 11.00 — Ырлар. 11.45 — Документалдыг телефильм. 12.00 — Телемедээлер. 12.05 — 14.15 — Чапсар. 14.15 — Телемедээлер. 14.35 — Документалдыг телефильмнер. 15.15 — Г. Бакланов. Чогаалдарның арыннарындан. 16.00 — «Күрүнениң херектери — чоннуң херектери». ССРЭ-ниң Күрүне эрге-чагыргазының органнары. 16.30 — Кино-чурумал. 16.35 — «Аваның школазы». 17.05 — Бүгү-эвилел конкурузунуң лауреады Ю. Евтушенко гуслиге ойнаар. 17.25 — Бистиң корреспондентилеривис чугаалап турлар. 17.55 — «Уругларга аңнар оолдарының дугайында». Ленинградтан дамчыдылга. 18.25 — Документалдыг телефильм. 18.40 — Бөгүн делегейде. 18.55 — Фигурлуг чуңгулаашкынга Европаның бирги чери дээш маргылдаа. Венгриядан дамчыдар. 21.00 — «Үе». 21.35 — «Театр дугайында чугаалар». Төп телевидениениң алдын фондузундан. ССРЭ-ниң улустуң артизи Б. Бабочкин. 22.50 — Документалдыг телефильм. 23.20 — 23.40 — Бөгүн делегейде.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.15 — Документалдыг телефильм. 8.35 — Төөгү. 5 класс. 9.00 — Эртем-тайылбырлыг фильм. 9.10 — Француз дыл. Өөредилгениң бирги чылы. 9.40 — Төөгү. 5 класс. 10.05 — ПТУ сургуулдарынга. Эстетиктиг кижизидилге. 10.35 — Физика. 8 класс. 11.05 — Шыдыраа школазы. 11.40 — Физика. 8 класс. 12.10 — Ниити биология. 9 класс. 12.40 — Француз дыл. Өөредилгениң 1-ги чылы. 13.10 — Даштыкының чурулга уран чүүлү. Рембрандт. 13.55 — Хоойлуну билир сен бе? 14.35 — А. Гайдарның амыдыралы болгаш номнары. 15.20 — РСФСР-ниң Күрүнениң үрең хөгжүм оркестри ойнаар. 15.50 — Телемедээлер. 15.55 — 18.00 — Чапсар. 18.00 — Телемедээлер.

КЫЗЫЛДАН

18.15 — Уругларга фильм. 18.30 — «Азияның төвү». 19.00 — Киножурнал. 19.10 — «Челээш». «Мал ажылы — аныяктарның шалыпчы херээ». 19.40 — Телемедээлер. 19.50 — Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!». 20.15 — Делегей панорамазы. 21.00 — «Үе». 21.35 — «Самарада дувүрээзиниг дүннер». Үш сериялыг уран-чечен телефильм. 1-ги сериязы. 22.40 — 23.15 — Трамплинден шураашкынга делегей кубогу. ЧССР-ден дамчыдылга.

18. СРЕДА

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». 8.40 — Эртенги гимнастика. 8.55 — «Уругларга аңнар оолдарының дугайында». Ленинградтан дамчыдылга. 9.25 — Документалдыг фильм. 9.55 — Уран-чечен телефильм. 11.00 — Концерт залында — школачылар. 11.45 — Телемедээлер. 11.50 — 14.15 — Чапсар. 14.15 — Телемедээлер. 14.35 — Документалдыг фильмнер. 15.15 — А. Пластовтуң чогаадыкчы ажылы. 15.45 — «Хоойлуну билир сен бе?» 16.30 — В. А. Моцарт. Дивертисмент. Фильм-концерт. 16.45 — ПТУ-га чүү чүвээ канчаар өөредирил?. «Мергежилдер дугайында чугаалар». 17.15 — Орус чугаа. 17.45 — «. . .Он алды хар чедир болгаш оон өрү назылыг». 18.30 — Документалдыг телефильм. 18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — «Соңгулдаларга уткуштур». 19.15 — «Эртем болгаш амыдырал». 19.45 — «Аныяк Россия» деп уран-чечен телефильмниң 8-ки сериязы. 21.00 — «Үе». 21.35 — Кубань казактарның Күрүнениң ниити ыры бөлүү ырлаар. 22.35 — Документалдыг телефильм. 22.45 — Бөгүн делегейде. 23.00 — 23.35 — Эрткен неделяда спорт.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.15 — Документалдыг телефильм. 8.35 — Астрономия. 10 класс. Ай. 9.05 — Немец дыл. Өөредилгениң 1-ги чылы. 9.35 — Астрономия. 10 класс. Ай. 10.05 — ПТУ сургуулдарынга. Төөгү. Ленинчи «Искра». 10.35 — А. М. Горький. «Чаш чорааны». 6 класс. 11.05 — Өг-бүле болгаш школа. Тележурнал. 11.40 — А. М. Горький. «Чаш чорааны». 6 класс. 12.10 — Ботаника. 6 класс. 12.30 — В. Луговскойнуң шүлүк чогаалы. 13.10 — Немец дыл. Өөредилгениң 1-ги чылы. 13.40 — Төөгүнүң арыннары. 14.25 — «Эльдорадону тывар дээш». Э. Понуң чогаалдарының арыннарындан. 15.10 — Концерт. 15.50 — Телемедээлер. 15.55 — 18.00 — Чапсар. 18.00 — Телемедээлер. 18.15 — Документалдыг фильм.

КЫЗЫЛДАН

18.25 — «Өөредир болгаш кижизидер». «Ниити билиг болгаш профессионал школаның реформазының кол угланыышкыннары» деп СЭКП ТК-ның төлевилелиниң чугаалажыышкыны. Тыва АССР-ниң чырыдыышкын министри Н. С. Конгар дамчыдылгага киржир. 18.55 — Телефильм. 19.05 — Делегей байдалының допчулалы. 19.15 — «Азияның төвү». 19.45 — Телемедээлер. 19.55 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!». 20.20 — Тайбың камгалалының Совет комитединиң даргазы Ю. А. Жуковтуң беседазы. 20.50 — Документалдыг фильм. 21.00 — «Үе». 21.35 — «Самарада дувүрээзиниг дүннер». Уран-чечен телефильмниң 2-ги сериязы. 22.25 — Волейболга ССРЭ-ниң бирги чери дээш маргылдаа. Херээженнер. ЦСКА — Уралочка (Свердловск). 22.55 — 23.20 — Эртем-тайылбырлыг фильм.

19. ЧЕТВЕРГ

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». 8.40 — Эртенги гимнастика. 8.45 — Документалдыг телефильмнер. 9.40 — «Аныяк Россия» деп уран-чечен телефильмниң 8-ки сериязы. 10.55 — «Аян-чорукчулар клуву». 11.55 — Телемедээлер. 12.00 — 14.15 — Чапсар. 14.15 — Телемедээлер. 14.35 — Документалдыг телефильмнер. 15.25 — А. Бородин. Квартет № 2. Күрүнениң Бородин аттыг квартеди күүседир. 16.00 — Артиллерия маршалы К. П. Казаков-биле школачыларның ужуражылгазы. 16.45 — «Шыдыраа школазы». Разрядчылар клазы. 17.15 — «Улусчу чогаадылга». Телетайылбыр. 18.00 — «Миллионнарның ленинчи университеди. «Кижиниң иштики мөзү-шынары». 18.30 — Веселые нотки. 18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — Чурттуң бүдүрүлгелеринде чогаадыкчы лабораторияларның тургузуушкунунуң дуржулгазының дугайында дамчыдылга. 19.35 — «Аныяк Россия» деп тос сериялыг уран-чечен телефильмниң 9-ку сериязы. 21.00 — «Үе». 21.35 — «Балет дугайында». Башкарыкчызы — ССРЭ-ниң улустуң артизи О. В. Лепешинская. 22. 50 — Документалдыг телефильм. 23.15 — 23.35 — Бөгүн делегейде.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.15 — Документалдыг телефильм. 8.35 — Н. А. Некрасов — «Демир-орук». 7 класс. 9.00 — Испан дыл. 9.40 — Н. А. Некрасов — «Демир-орук». 7 класс. 10.05 — ПТУ сургуулдарынга. Астрономия. 10.35 — География. Антарктида. 11.05 — «Аваның школазы». 11.40 — Төөгү. 12.10 — География. 5 класс. 12.40 — Испан дыл. 13.10 — Школачыларга хлеб дугайында. 13.40 — Совет чогаалчылар В. И. Ленинниң дугайында. В. Катаев — «Ханада бичии демир эжик». 14.05 — «Пролетариат диктатуразынга бриллиантылар». Бижиктерлиг уран-чечен фильм. 2-ги сериязы. 15.15 — С. Капутикянның шүлүк чогаалы. 16.00 — Телемедээлер. 16.05 — 18.00 — Чапсар. 18.00 — Телемедээлер. 18.15 — Эртем-тайылбылыг фильм.

КЫЗЫЛДАН

18.25 — «Совет Тыва — салгалдарының салым-чолунда». Бии-Хем районнуң Өөк суурдан дамчыдылга. 18.55 — Киножурнал. 19.05 — «Азияның төвү». 19.35 — Телефильм. 19.45 — Телемедээлер. 19.55 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!». 20.20 — «Дем каттыштырылгазы». 20.50 — Документалдыг телефильм. 21.00 — «Үе». 21.35 — «Самарада дувүрээзиниг дүннер». Үш сериялыг уран-чечен телефильмниң 3-кү сериязы. 22.45 — Волейболга ССРЭ-ниң бирги чери дээш маргылдаа. Херээженнер. «Уралочка» (Свердловск) — «Динамо» (Москва). 23.15 — 00.00 — Н. Мясковский. Симфония. ССРЭ-ниң Күрүнениң академиктиг симфония оркестри күүседир.

20. ПЯТНИЦА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». 8.40 — Эртенги гимнастика. 8.55 — Эртем-тайылбырлыг фильмнер. 9.25 — «Аныяк Россия» деп тос сериялыг уран-чечен телефильмниң 9-ку сериязы. 10.50 — С. Рахманиновтуң чогаалдарын Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң Улуг симфония оркестри күүседир. 12.20 — Телемедээлер 12.25 — 14.15 — Чапсар. 14.15 — Телемедээлер. 14.35 — Документалдыг телефильмнер. 15.20 — Фильм-концерт. 15.55 — Уругларга фильм. 16.45 — Бүгүдеге стадион. 17.15 — Документалдыг телефильм. Автору — политиктиг тайылбырлакчы В. Дунаев. 18.15 — «Чурук бүрүзүнде — хүн». 18.30 — «Орустап чугаалажылыңар». Документалдыг телефильм. 18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — Соңгулдаларга уткуштур. 19.15 — Улустуң аялгалары. 19.25 — «Офицерлер». Уран-чечен фильм. 21.00 — «Үе». 21.35 — Документалдыг телефильм. 22.40 — Л. В. Бетховен. Соната. № 23. «Аппассионата». РСФСР-ниң алдарлыг артизи Л. Власенко фортепианога күүседир. 23.15 — 23.35 — Бөгүн делегейде.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.15 — Документалдыг телефильм. 8.35 — Төөгү. 4 класс. Хамааты дайынының маадырларының дугайында дамчыдылга. 9.05 — Англи дыл. 9.35 — Төөгү. 4 класс. Хамааты дайынының маадырларының дугайында дамчыдылга. 10.05 — ПТУ сургуулдарынга. Н. А. Некрасовтуң лириказы. 10.35 — В. Г. Короленко. «Дети подземелья». 5 класс. 11.00 — Техникага бараның ужур-дузазының дугайында дамчыдылга. 11.30 — Эртем-тайылбырлыг фильм. 11.40 — В. Г. Короленко. «Дети подземелья». 5 класс. 12.10 — География. 7 класс. Чөөн-Европаның оргулаажы. 12.40 — Бойдус эртеми. 4 класс. Сугнуң ажыглаашкыны болгаш ооң камгалалы. 13.00 — Англи дыл. 13.30 — Чээрби болгаш үжен чылдарның совет пейзаж чурулгазы. 14.00 — «Звездочет». Тележурнал. 14.45 — И. А. Гончаров. Амыдыралының болгаш чогаадыкчы ажылының арыннары. 15.30 — Документалдыг фильм. 15.50 — Телемедээлер. 15.55 — 18.00 — Чапсар. 18.00 — Телемедээлер.

КЫЗЫЛДАН

18.15 — «Азияның төвү». 18.45 — Телемедээлер. 18.55 — «Чурукчу болгаш үе». Тываның чурукчуларының портрет жанрынга ажылдары.

МОСКВАДАН

19.25 — Хоккейге делегей ужуражылгазы. ГФР-ниң шилиндек командазы биле ССРЭ-ниң шилиндек командазы ойнаар. 2-ги болгаш 3-кү оюннар. ГФР-ден дамчыдар. Часпар үезинде — 20.00 «Тамчыктыг удуңар, чаштар!». 20.50 — «Кыш». Киноэтюд. 21.00 — «Үе». 21.35 — «Черниң кижилери». Уран-чечен телефильм. 22.50 — Волейболга ССРЭ-ниң бирги чери дээш маргылдаа. Херээженнер. «Медин» (Одесса) — ЦСКА. 23.10 — 00.00 — «Музейде концерт». Телефильм.

21. СУББОТА

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». 8.40 — Эртенги гимнастика. 8.55 — Кадык болур дизиңзе. 9.05 — Эртем-тайылбырлыг фильм. 9.25 — «Спортлотонуң» 3-кү тиражы. 9.35 — Уруглар чогаадылгазының делгелгези. 10.05 — «Өг-бүле болгаш школа». Тележурнал. 10.35 — «Айыыл чок чоруктуң шимчээшкини». 11.05 — Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң уругларның ниити ыры бөлүүнүң концерти. 11.35 — Документалдыг телефильм. 12.05 — «Коммунистер»: Совет шүлүкчүлерниң шүлүктерин ёзугаар тургускан композиция. 12.30 — «Кижи — черге ээ». 13.35 — 13.50 — Чапсар. 13.50 — «Дириг амытаннар амыдыралы». 14.50 — Бөгүн делегейде. 15.05 — «Тиилекчилер». Фронтучу өңнүктерниң клуву. Дайзынның бүзээлээшкининден Ленинградты бүрүн хостаанының 40 чылынга. 16.45 — Политиктиг тайылбырлакчы В. Я. Бекетовтуң беседазы. 17.15 — Бүгү-эвилелдиң «Эш ыры» деп телеконкурузу. 18.10 — М. Горький. «В. И. Ленин». ССРЭ-ниң улустуң артизи Ю. Яковлев номчуур. 19.10 — «Ленин 1918 чылда». Уран-чечен фильм. 21.00 — «Үе». 21.35 — Г. Свиридов — «Патетическая оратория». 22.10 — «Ульяновск», «Маңаа В. И. Ленин чораан» деп документалдыг фильмнер. 22.45 — 22.55 — Телемедээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.15 — Кадык болур дизиңзе. 8.30 — Концерт. 9.30 — Документалдыг телефильмнер. 10.30 — Экологияның хүн демдеглели. 10.50 — ССРЭ-ниң монументал уран чүүлү. 11.20 — «Эш бригада». Уран-чечен телефильм. 1-ги болгаш 2-ги серияларь. 13.30 — Г. Берлиоз. Кажыдал-триумфальдыг симфония. 14.10 — «Документалдыг экран». Кино-капсырылга. 14.50 — Концерт. 17.00 — А. Толстой. «Орус характер». РСФСР-ниң алдарлыг артизи Г. Фролов номчуур. 17.25 — Документалдыг фильм. 18.00 — РСФСР-ниң улустуң артизи Ф. Лузанов ойнаар. 18.30 — «Силер ону кылып шыдаар силер». 19.15 — «Музыкальный киоск». 19.45 — Делегей байдалының допчулалы. 20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!» 20,15 — «Кадыкшыл». 21.00 — «Үе». 21.35 — «Отту камгалап алганнар». Уран-чечен телефильм. 22.30 — 23.05 — Я. Сибелиус. Симфония № 5. Фин радионуң симфониктиг оркестри күүседир.

22. ВОСКРЕСЕНЬЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». 8.40 — Уругларга эртенги гимнастика. 8.55 — Делегей улустарының чогаадылгазы. Индияның уран чүүлү. 9.40 — «Будильник». 10.10 — «Совет Эвилелинге бараан боп тур мен!». 11.10 — «Кадыкшыл». 11.55 — «Октябрьның шүлүглели». Музыка-поэзиялыг композиция. 12.30 — «Кедээниң шагы». 13.30 — «Музыкальный киоск». 14.00 — 14.15 — Чапсар. 14.15 — В. Билль-Белоцерковский. «Шторм». Фильмнин. 16.15 — «Аян-чорукчулар клуву». 17.25 — Мультфильмнер. 18.10 — Делегей панорамазы. 18.55 — «Москвага селгүүстээшкин». 19.05 — «Ульяновтарның өг-бүлезинге музыка». Документалдыг телефильм. 1-ги болгаш 2-ги сериялары. 21.00 — «Үе». 21.35 — Делегей болгаш аныяктар. 22.10 — Литваның камерлиг оркестри ойнаар. 22.55 — 23.05 — Телемедээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — Уругларга эртенги гимнастика. 8.15 — Концерт. 8.45 — Документалдыг фильмнер. 9.40 — Таджик телевидениениң программазы. 10.55 — «Билдингир-даа болза, элдептиг». 11.50 — Уругларга фильм. 14.00 — Документалдыг фильм. 14.15 — «Евгений Мравинскийниң концерттеринде». 3-кү дамчыдылга. 14.45 — Бистиң корреспондентилеривис чугаалап турлар. 15.15 — «Черде, дээрде болгаш далайда». 15.45 — «Оттуг оруктар». Хөй сериялыг уран-чечен телефильмниң 11-ги сериязы. 17.00 — Утпаан боор сен, эш. 18.00 — Мячилиг хоккейге ССРЭ-ниң бирги чери дээш маргылдаа. 18.45 — «Камера смотрит в мир». Дамчыдылганы И. Фесуненко чорудар. 19.30 — Чурукчулар дугайында чугаалар. ССРЭ-ниң улустуң чурукчузу Н. Н. Жуков. 20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар». 20.15 — Эки бараанларны хөйнү бүдүрер. 20.45 — «Парус болгаш далай». Документалдыг телефильм. 21.00 — «Үе». 21.35 — 23.10 — «Чеди дидимнер». Уран-чечен фильм.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

ЯНВАРЬ 17-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Без свидетелей» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, «Отелло» 18.40, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Киносборник»** 10.00, **«Королева бензоколонки»** 11.20, 13.00, 15.00, **«Призрачное счастье»** 16.50, 19.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Чудовище»** 14.30, 16.20, 18.10, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Отцы и дети»** 15.00, 18.40, 20.30 шактарда.

Агаар

Республикага шокар булуттаар, биче хар чаар. Барыын чүктен хаттың күжү секундада 2—7 метр. Дүне агаарның температуразы 28—33, чамдык черлерге 23 градус чедир соор. Хүндүс 20—25, чамдык черлерге 15 градус соор.

Кызылга чуга булуттаар. Дүне агаарның температуразы 28—30, хүндүс 23—25 градус соок болур.

Редакцияның адрези:

667000, Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу бажың № 3 Телефоннары: Редакторнуң 2-24-63 редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-23-54, харысаалгалыг секретарының 2-23-35 секретариаттың 2-23-35 партийжи амыдырал болгаш үлетпүр килдистериниң 2-31-75 пропаганда болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13 чагаа килдизиниң 2-41-27 информация килдизиниң 2-20-60 культура килдизиниң 2-23-54 көдээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47 корректорларының 2-27-41 бухгалтериязының 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер.

Чагыг № 2083.

Тыва АССР-ниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы биле күрүне комитединиң типографиязы. Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1; ТС—00006